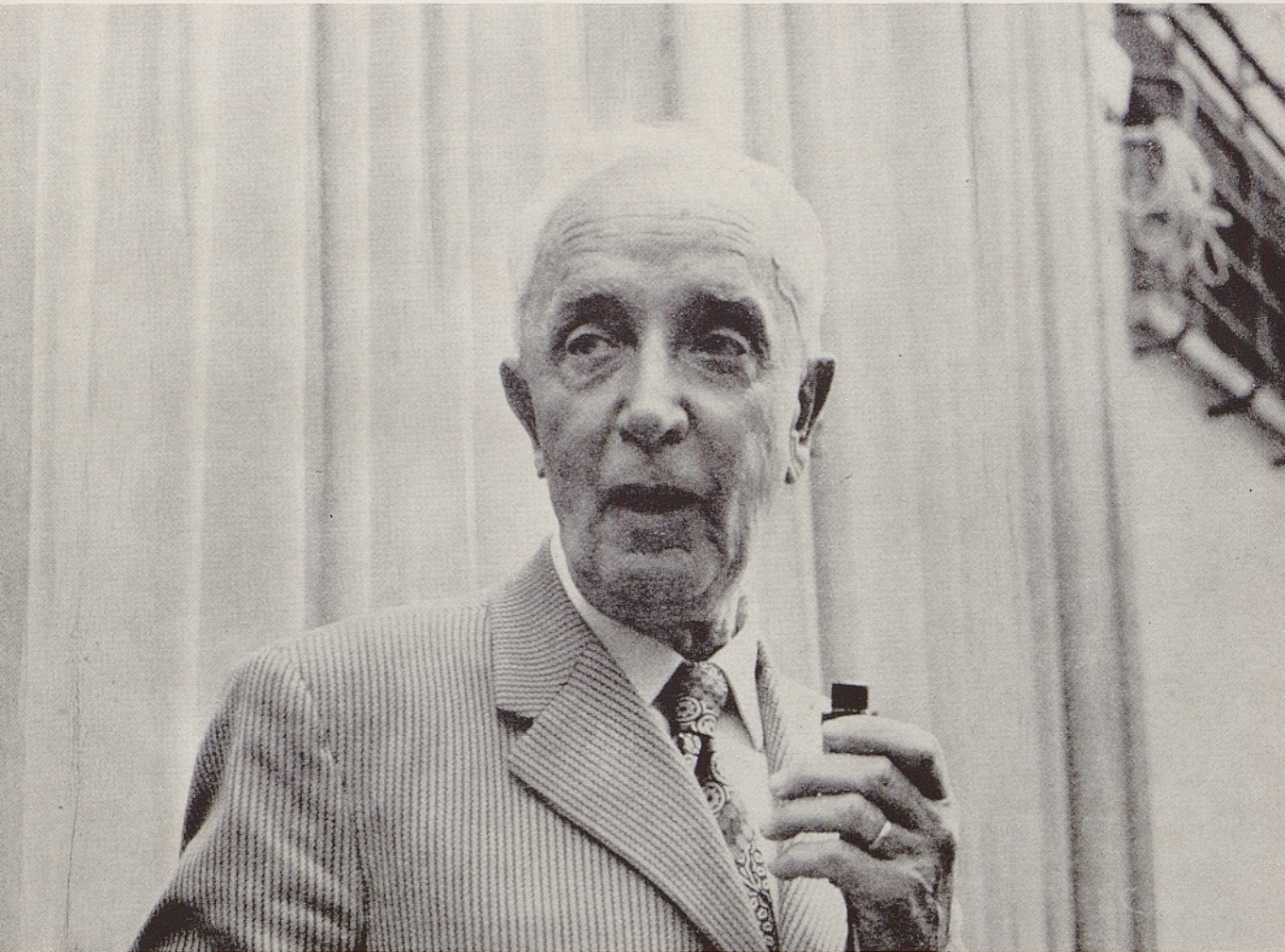

MLADIKA 9

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU
1976 LETO XX. ŠTEV 9

Poština plačana v gotovini -
Skupina III/70

K A Z A L O

- Jože Peterlin: Ob dvajset-
letnici Slovenskega kul-
turnega kluba 129
- Drago Štoka: Prepričan
sem, da je SKK pripo-
mogel k vsestranskemu
kulturnem in političnemu
dvigu 130
- Diomira Bajc: In če bi iz
tega nič drugega ne bilo 131
- Tanja Rebula. Pelin 132
- M.: In memoriam Albertu
Rejcu 133
- Milena Merlak: Pozabljenje
Saša Martelanc: Nepozab-
ljena Budimpešta 1956 134
- trn: Rebula - rezerve do
Cankarja? 135
- Ona: Je pa le dobro, da so
moški bolj razumski 136
- Mate: Moj otrok gre v šolo
Ljubka Šorli: Jeseni; Gmaj-
ne gorijo 137
- Antena 138
- Maks Šah: Josip Podobnik
Abel: Prometej 139
- Aleksander Mužina: Priljub-
ljen konjiček 140
- Saša Martelanc: Prijatelj iz
Ukev 141
- Irena Žerjal: Imeti vse 141
- Martin Jevnikar: Zamejska
in zdomska literatura 142
- Slovenski poldnevnik 143
- Martin Jevnikar: Slovenski
časopisi po svetu 144
- Ivo Jevnikar: Drobci iz
manjšinskega sveta 145
- Martin Jevnikar: Zbornik
Svobodne Slovenije 147
- Edvard Žerjal: Socialni ko-
tiček 148

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Marij Maver
(odgovorni urednik), Albert Mi-
klavec, Franc Mljač, Sergij Pa-
hor, Danilo Pertot (uprava),
Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago
Štoka, Peter Švagelj, Zora Tav-
čar in Edvard Žerjal (likovna
oprema)

Vsi pisci in uredniki sodelujejo
brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 -
Poduredništvo v Gorici: SKAD
Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pi

Spoštovano uredništvo!

V dneh, ko je vsa slovenska
javnost s srcem na Koroškem,
gre človek z mislijo tudi malo v
preteklost. In tako se obvezno
sreča z vprašanjem: kako to,
da dežela jezer leta 1945 ni bila
prisojena Jugoslaviji? Potem ko
smo mislili, da o tem že nekaj
vemo, smo 23. oktobra nenado-
ma zvedeli za pravo resnico:
KOROŠKO SO NAM ZAPRAVI-
LI DOMOBRANCI! To nam je
omenjenega dne v ljubljanskem
DELU razkril Franc Šetinc, se-
kretar izvršnega komiteja pred-
sedstva centralnega komiteja
Zveze komunistov Slovenije. V
svojem intervjuju pravi dobe-
sedno, da so se zaradi domo-
branskega umika čez Karavan-
ke »zmanjšale možnosti za vr-
nitev Koroške v okvir sloven-
skih meja«.

Tako. Da bo vedel neki vsi-
ljivi Vladimir Dedijer, ki je leta
1969 v Ljubljani izdal knjigo
»Izgubljeni boj J. V. Stalina« in
v njej zapisal:

»Toda Stalin ni hotel javno
priznati odgovornosti, da je pro-
dal usodo koroških Slovencev
za dolarje oziroma, kakor je
pozneje zapisal Moša Pijade,
»da je zabarantal pravico koro-
ških Slovencev do samoodloč-
be za 50 milijonov dolarjev po-
vrhu tistih 100 milijonov, koli-
kor so njegovi trije zahodni
partnerji bili dotlej voljni pri-
znati svojemu vzhodnemu part-
nerju« (str. 237).

Dedijer navaja še Stalinovo
pismo avstrijskemu kanclerju
Rennerju, kjer je rečeno:

»Ne dvomite o tem, da je Va-
ša skrb za neodvisnost, nedo-

takljivost in napredek Avstrije
tudi moja skrb. Pripravljen sem
po svoji moči in možnostih nu-
diti sleherno pomoč, ki bi bila
potrebna Avstriji« (str. 239).

A Dedijerju se je očitno bled-
lo. Kakšen Stalin neki. Domo-
branci so bili vsega krivi, bog-
me! Bomo pa ja verjeli Francu
Šetincu, sekretarju izvršnega
komiteja predsedstva centralne-
ga komiteja Zveze komunistov
Slovenije!

R. L.

Pred izidom je knjiga

Milena Merlak:

Zimzelene luči

*Novo pesniško zbirko z re-
ligiozno vsebino, ki bo bral-
ca vodila skozi vse cerkve-
no leto, priporočamo vsem
prijateljem Mladike.*

Naročila sprejema uprava.

SLIKA NA PLATNICI: Albert Rejec
z mikrofonom v roki med posegom
na študijskih dneh v Dragi septem-
bra 1972. Ugledni znanstveni delavec
in prijatelj zamejskih Slovencev je
preminul v Ljubljani 28. oktobra le-
tos. O njem berite spominski članek
na str. 133.

Posamezna številka Mladike stane 400 lir. Celoletna naročnina za Italijo
4.000 lir, podporna 10.000 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 80 ND, pod-
porna 200 ND; Nemčija 16 DMark, podporna 50 DMark; ZDA 10 US dolar-
jev, podporna 30 US dolarjev. Za druge države enakovreden znesek v tui
valuti.

Ob dvajsetletnici Slovenskega kulturnega kluba

Te dni poteka dvajset let od prvega jesenskega sestanka SLOVENSKEGA KULTURNEGA KLUBA. Ob dvajsetletnici te mladinske organizacije objavljamo nekaj odstavkov iz predavanja, ki ga je imel prof. Jože Peterlin na tečaju kluba 1., 2. in 3. septembra 1975 v Dragi pri Trstu.

Ti odstavki pričajo, s kolikšno ljubeznijo in skrbjo se je rajni profesor posvečal mladinski organizaciji, o kateri objavljamo na teh straneh še dve pričevanji: spominska zapisa prof. Diomire Fabjan - Bajc in prvega predsednika SKK dr. Draga Štoke.

... To bi bil svetni klub brez kakih posebnih obveznosti, bila bi to organizacija fantov in deklet, vesela, sproščena, ki bo razmišljala o sodobnih problemih in jim skušala najti odgovor...

... Klub je bil od vsega začetka dijaška organizacija, ki je slonela na katoliških principih. Če je in kadar je dosegla kak uspeh, je bilo to zmeraj takrat, ko je bila organizacija. To se pravi, da so bili člani krepko med seboj povezani, da so mislili enako in da so imeli skupen cilj, ki so ga morali doseči. Samo takrat lahko govorimo o uspehih.

Eden takih uspehov so na primer tedenski sestanki. Te smo imeli od vsega začetka do danes. Nobeden ni odpadel. Bili so boljši in bili so slabši. Morda niso bili vsi perfektni, a bili so...

... Drug tak uspeh je bila izdaja glasila kluba Slovenska misel — slovenska smer. To so urejevali in izdajali sami fantje. Izbrali smo ured-

nika, drugi pa so sodelovali, pisali, dajali ideje, tiskali, razpečevali. To je bilo morda do zdaj najbolj urejeno čtivo, z najbolj določeno smerjo, bil je šapirografiran. Veliko članov je sodelovalo. Če drugače ne, pač s tem, da so opravljali tehnično delo. Nekateri so bili zaposleni s tem. Drugi so se udejevali v dramskih nastopih... Uspeh predstave je bil uspeh za ves klub.

Spet drugi so imeli folklorno skupino. Nastopali so na različnih prireditvah. Dopolnjevali in izpopolnjevali so se na vajah in dosegli lepe uspehe.

Tudi literarni krožek smo imeli. Nanj je hodil dr. Janežič. Ti fantje in dekleta so imeli različne nastope po naših odrih. Morda jih kje niso sprejeli z aplavzi, a vedno so prinesli nekaj novega in prijetnega.

Hočem reči, da je bilo vse to življenje s celotnim življenjem povezano. Da so dijaki čutili, da je treba pomagati povsod tam, kjer smo bili v zadregi. Dijaško, ali bolje klubsko življenje, je bilo povezano s celotnim kulturnim življenjem katoličanov na Tržaškem, ne pa nekaj, kar naj bi bilo samo prijetno, samo razvedrilo in nič drugega. Ni bilo samo sebi namen, ali ni bilo namen članom, ampak vedno v funkciji koristnosti. Mislim, da bomo morali nazaj na to pot, če ne se bo klubsko življenje izrodilo v samozadovoljstvo, v zadovoljstvo članov, ki bodo prihajali zraven, da bodo kaj popili ali plesali in potem šli spet svojo pot...

JOŽE PETERLIN

»Prepričan sem, da je SKK pripomogel k vsestranskemu kulturnemu in političnemu dvigu...«

Da je že dvajset let mimo od tiste jeseni leta 1956, ko smo se polni dobre volje in mladostnega zagona vrnili z letovanja v Ukvah in zasnovali novo mladinsko organizacijo, se mi kar ne zdi res! Dvajset let — to ni sicer nekaj izjemnega, je pa v našem okolju gotovo pomembna stvar. Posebno zato, ker je SKK bil v vseh teh letih delaven.

Ko se mi spomin vrača v čas, ko smo kot študenti - kratkohlačniki pomagali SKK do življenja, kovali njegove smernice in cilje v vsej idealni zavzetosti, ki jo premore mlad človek, mi srce zatriplje v žalosti: med nami ni več človeka, ki nam je bil vseskozi ob strani, nesebično, idealno, z mladostno zagnanostjo, z nedopovedljivo požrtvovalnostjo. Njegova skrb za slovenske dijake in študente je bila tako na šoli kot izven nje nekaj posebnega, zglednega. In tej skrbi je z neznanostjo potrpežljivostjo posvetil svoje življenjske sile, svoj prosti čas, pa naj je bila sobota, ponedeljek ali nedelja. Mladim generacijam je skušal dati nekaj pristno slovenskega, vlival je v mlada srca ljubezen do slovenskega naroda, do pristne slovenske besede, do slovenske kulture, do slovenske zemlje, do slovenske šole: pri tem je vse te dobrine znal naravnost pesniško opevati in videl v njih vse lepo, dobro, čudovito, toplo! Jože Peterlin, dejanski ustanovitelj Slovenskega kulturnega kluba, je bil po duši in srcu pesnik, kulturni ustvarjalec, globok prijatelj mladega človeka. Danes ga ni več med nami, tako kot ni Mihaela Jerasa, svojevrstnega kulturnega ustvarjalca, ki nam je pisal v tistih prvih letih življenja SKK dramske tekste, ki so nas z vso ljubeznijo pritegnili na slovenski oder, na naše domače vaške odre, na katerih smo gostovali v tržaški in goriški pokrajini.

V dvajsetih letih se toliko stvari spremeni, in z njimi tudi ljudje! Ko pomislim nazaj, se moram globoko zamisliti in priklicati takratne mlade obraze v spomin, da morem ugotoviti, kam so šle vse tiste vrste deklet in fantov, ki so ob ustanovitvi SKK imeli 15-20 let! Kje so danes vsi bivši predsedniki in odborniki pa člani in prijatelji? Odgovor seveda ni lahek, ampak ne pretiram, če trdim, da jih — velik odstotek — srečujem danes v javnem življenju: v naši kulturni areni (od Radijskega odra do SSG), na političnem bojišču, kjer visoko dvigajo slovenski prapor in slovensko zavest, na znanstvenem področju, v ustvarjalni umetnosti in prosveti.

Bivše člane SKK srečujemo na univerzitetnih inštitutih, na šolah vseh vrst in stopenj, nekateri so si celo utrli pot znanosti v notranjosti Italije oz. Evrope.

Ko prelistujem seznam prvih in seveda tudi poznejših članov SKK, pa ne morem mimo ugotovitve, da se je v teh dvajsetih letih ogromno stvari spremenilo. Pomislimo samo na dejstvo, da takrat na univerzi skoro nismo smeli govoriti med seboj v slovenskem jeziku: danes smo Slovenci na tržaški univerzi takorekoč doma. V šolah smo bili pred dvema desetletjema šibki, danes nam število šolskih otrok raste iz leta v leto. Pred dvajsetimi leti je bila v tržaški bolnici slovenska beseda tujka, danes so oddelki te bolnice polni slovenskih zdravnikov. In še bi v tem ritmu lahko naštevati! Nedvomno drži, da smo Slovenci v zamejstvu danes na boljšem, kot smo bili pred dvema ali tremi desetletji, in to skoro na vseh področjih.

Ni in noče biti nikako pretiravanje, če rečem, da je k temu splošnemu razvoju slovenstva in njegove biti in njegove ustvarjalnosti v našem zamejstvu prispeval tudi Slovenski kulturni klub, ki je vedno skušal vsaj nekaj dobrega in vsestransko slovenskega posredovati vsem generacijam, ki so šle skozi njegovo članstvo, vsem slovenskim dijakom in študentom, ki jim je beseda slovenstvo pomenila nekaj trajnejšega. Prepričan sem, da je Slovenski kulturni klub v novejši kroniki slovenskega naroda po svojih močeh tudi pripomogel k vsestranskemu kulturnemu in političnemu dvigu slovenskega naroda v zamejstvu.

Dvajset let ima torej SKK! Ko smo ga snovali, si gotovo nismo mislili, vsaj mi študentje ne, da bo dočakal takšen življenjski jubilej, da se bo lahko ponosno oziral na dolgo vrsto predavateljev in kulturnih ustvarjalcev, ki so bili njegovi gostje. Tudi število članstva ni lahko prešteti. In njih ljubezen in zvestoba slovenstvu je prav tako izven diskusije, čeprav so seveda lahko bile pri kom tudi težave. Žig SKK, ki ga je izdelal akademski slikar, proseški rojak Bogdan Grom, ponazarja morje, sonce in knjigo. Če smo člani SKK — ustanovni in poznejši — po svojih močeh skušali imeti te simbole pri srcu tudi v težjih časih, potem smo vsaj delno izpolnili upe tistih, ki jim beseda mladina ni bila le prazna beseda, ampak jim je pomenila nekaj globoko resnega in poštenega, slovenskega.

Drago Štoka

»In če bi iz tega nič drugega ne bilo, kot nekaj dobrih slovenskih družin...«

Spomini ... To je nečvomo leto spominov.

Začelo se je v marcu, ob pogrebu profesorja Peterlina. Nadaljevalo se je v juliju, ob pripravah za praznovanje dvajsetletnice mature. In zdaj naj bi napisala svoje spomine na ustanovitev Slovenskega kulturnega kluba.

Sele ko sedem, da bi napisala kaj konkretne, se zavem, kako malo imam snovi za kaj podobnega. Predvsem pa se zavem, kako se vsi ti spomini vrtijo okoli ene same osebe: pokojnega profesorja Peterlina.

Tisto leto (1956) se je matura končala 19. julija. Konec je bilo problema: se je splašalo študirati toliko let ali ne, ki muči skoraj vsakega študenta pred maturo, verjetno zaradi strahu pred njo. Z olajšanjem in s samozavestjo (saj če smo zreli, nam bo vse v življenju lahko!) smo zrlili v bodočnost. Tedaj nas je profesor Peterlin povabil, da bi se za kakih deset dni oddahnili, v družbi tudi druge mladine, v Ukvah. Stroški so bili izredno nizki, starši niso imeli nič proti, nasprotno. Z eno besedo, splašalo se je v vsakem smislu.

Potovali smo z vlakom, le redki starši so takrat imeli avto, profesor sploh ne. Od postaje smo prepoteni prišli v vas. Prijetno je velo z vrhov.

Nastanili smo se pri Prešernovih, delno drugje. Imeli smo kuharico, ki se je precej namučila v baraki na dvorišču hotela, da je nasitila okoli dvajset ljudi z odličnim apetitom. Tek so nam še večali vsakodnevni sprehodi v okolico vasi, kjer smo posedali v travo in klepetali. Od časa do časa se je pogovor zasukal sam od sebe (tako se nam je dozdevalo!) na slovenski problem v Trstu. Tedaj je posegel v razgovor profesor in nam razlagal svoje stališče oz. obujal svoje spomine iz mladih let, ko je bil študent pod staro Jugoslavijo in je bilo tudi slovenstvo v nevarnosti. Prijetni so bili takile sprehodi, iz dneva v dan so se daljšali, enkrat smo šli na Sv. Višarje, peš gor in dol, kot se za božjo pot spodobi.

Po večerji smo navadno tudi hodili na kratek sprehod, da bi se utrudili še tisto malo, kar nam je manjkalo, da bi slajše spali. Zadnji večer smo zakurili še sijajen kres, ob katerem nam je profesor govoril prelepo, nič več ne vem, kaj, vendar se spomnim, da so se nam zdeli tisti trenutki nepozabni in prijateljski, ki nas je vezalo, večno.

Nič bolj normalnega, kot da smo si želeli, da se še po počitnicah vidimo kaj v mestu. Videvali

smo se v ulici Valdirivo v dveh majhnih sobah, kjer je imela svoj sedež Slovenska prosveta. Na enem prvih srečanj je uradno nastal SKK. Prvi njegov predsednik je bil Drago Štoka. Tisto zimo je SKK priredil nekaj literarnih večerov, na katerih so študentje sami brali svoje prispevke, kasneje prav lepo Prešernovo proslavo; pesnik Vodeb je na enem večeru bral svoje pesmi; za novo leto in za pust smo se zavrteli, kot pač zahteva običaj.

Iz ulice Valdirivo smo se preselili v lepo stanovanje na ulico Trento. Dekleta smo ga za začetek same poribale. Za slavnije praznike smo tu-

Obžalujemo

Sodišče v Kranju je 14. oktobra t.l. obsodilo krščanskega socialista, sodnika Franca Miklavčiča na štiri leta strogega zaporar zaradi domnevnih separatističnih misli, izraženih v zasebnem dnevniku, in na dvajset mesecev zaporar za v bistvu umirjen in plemenit članek v tržaški reviji ZALIV. Ta obsodba je naredila po vsem zamejstvu porazen vtis. Izrekamo svoje obžalovanje nad dogodkom, ki tako rušilno vpliva na ugled matične države v tujini in še posebej v zamejstvu.

di same kaj skuhale ali pripravile, da je vedno večja družba, ki se je začela tam zbirati, imela poleg duhovne tudi (za tista leta) prepotrebno telesno hrano.

Začelo se je torej samo od sebe, bi človek dejal. Tak vtis sem imela takrat, v svoji mladostni naivnosti. Presenečena sem bila, ko je nekoč profesor Peterlin v šali dejal: »In če bi iz tega nič drugega ne bilo, kot nekaj dobrih slovenskih družin, bi bilo nekaj!«

Pač idealist, ki je svoje ideale stalno, takorekoč mimogrede, uresničeval.

Diomira Bajc

PELIN

Koraki... trava. Koraki.. cesta... še pesek, stopnice. Kljuka se upogne — duh po hladni notranjosti sobe.

Položi mrežo z nakupi na stol. Iz nje se vsujejo jabolka.

Pusti jih na tleh.

Leže na posteljo. Ta divji vonj po samoti! Ta suha tesnoba, žejna solz!

Preda se mehki blazine. Nekdo v njej se zgane.

Misel ji utihne kot od skrivnosti. Ti moj mali! Nenadna radost jo preseneti. Saj si moj, moj. Hoče ga objeti: zdaj, kmalu, čim prej.

Da, pobrala bo jabolka. Med drobnarijami v mreži najde edini ljub nakup današnjega dne — slinček z vžitim medvedkom.

Vstane z novo močjo.

Prelistuje knjigo z renesančnimi slikarji. Florenca, Rim. Njene sanje: študij umetnostne zgodovine. Vsi muzeji bi bili njeni!

Lista naprej. Vsaj še ta izpit. Pa zopet sune vanjo ost in ji vso otožnost zdrami v vlažno srnji pogled: ko bi me vsaj on razumel. Od gneva bi zakričala. Da sem ga hotela ujeti, mi pravi, ujeti!

Ko me ni bilo drugega kot predano nepremišljena ljubezen. Ogorčenost ji zaveje v hitrejšem dihu. Zakaj mi očitaš takšno laž!

Spet bi jokala: od opeharjenosti. In spet tisti čudežni premiki v telesu. Kaj je, moj mali? Si lačen? Pridi, si greva skuhat. Jesti moram, za dva.

Pred njo je prazen in tih popoldan. Učenje, slabost. Potem na sprehod. Tam v vejah pred mladim junijem zardevajo češnje.

Sosedov Grega se dere na psico, ki mu je zbežala v kurnik.

Pred kamnitim zidom se okroglo dekletce z obema drobnima rokama trudi spraviti žogo v luknjo.

Njena mama na pragu klepeta z nranko in med tem hodi mešat omako na ogenj.

Tako lahko ji je zdaj, sredi ljudi, zatopljenih v majhne in velike skrbi, prevzetih od majhnih ali velikih veselj. Ena izmed njih je. Nič več sama.

Na gugalnici, edini v soseski, se preriva otročad. Tak bo moj! Do ušes umazan od marmelade in ves zaverovan v odvezovanje vezalke, kot onile Poldek. Vidiš, za ime se še nisem prav odločila.

Počasi se vrača domov. Možak za ograjo s cevjo zaliva solato. Povsod diši po večerji. Zrak je hladnejši.

Prijetna ji je igra dneva in noči, ki si ravno v mraku izšepetata najlepša doživetja in želje. Iz kuhinje luč. Njena gospodinja gleda televizijo.

Brala bi, pa se ji kar megli pred očmi. Kmalu leže. Zadnje čase je utrujena kot nikoli prej.

Pravijo, da je ženskam slabo samo prve mesece.

Saj! A tistim, ki jim ni treba prenašati še tiste slabosti okrog srca, ker je razočarano in samo.

Našel si je drugo, čim je zvedel, kako je z mano. Ne morem ga vkleniti, pa čeprav z otrokom, pravi. Že prej sva bila sprta — in tisto, tisto je bila samo epizoda. Obremenjena s spomini na nekdanjo bližino.

Pa če si mi ti lagal, jaz ti nisem. Ti podlež! Pred priprto okno priplava kresnica in zdaj poplesava pred njim, vsa svetla.

Misli medljo v spanec.

Sanja, da plete copatke in ko jih konča, jih položi na sonce, da se njihova oranžnost napije sonca.

Mimo pride nemarno opravljen mož s cigareto v roki. Pogleda na okno in gre dalje.

In ko ona čez čas seže po copatkah, opazi, da imajo luknjo. Prežgal jih je bil s cigaretnim ogorkom. Ona vpije za njim, naj ga bo sram in zakaj so mu bile napoti.

Nato se znajde sredi vrveče ulice. Soparna vročina ji leze v ude. Vsi jo pomilovalno gledajo. Stopa dalje in je vse težja, težja. Prestrežejo jo močne roke. Napotijo jo kdove kam. Spremljajo jo kdove kako dolgo.

Ko se končno ozre, zagleda nad sabo njegov obraz. On je! Bled in nekam zaskrbljen.

»Ti je slabo?« jo vpraša in jo posede na klopco poleg sebe.

Ona pa ne more prikimati. Ne sme se premakniti, ne sme treniti z očesom. Če bi to storila, bi bilo vse končano, ker bi planila v jok.

Saj mu ne more ničesar očitati, če pa je ni mogel imeti rad.

Gleda v tla, dolgo. Tedaj ji on rahlo dvigne glavo in prime njen obraz v svoje dlani.

Svetloba plane mednju.

Že je tu jutro.

Njena usta pa grenka, grenka kot od pelina.

IN MEMORIAM

ALBERTU REJCU

Njegove ognjevite kretnje v Dragi ne bomo nikoli več videli.

Albert Rejec, velik prijatelj Slovencev v Italiji in še posebno beneških slovenskih ljudi, o katerih je redno pisal v revije in časopise, je preminul v Ljubljani 28. oktobra.

Cenili in spoštovali smo ga veliko bolj, kot bodo pričale besede, ki jih posvečamo njegovemu spominu. Spoštovali smo ga zaradi vere v svobodo duha, v slovenstvo, poštenost in pogum. Zaradi teh lastnosti, ki jih je v življenju dosledno izpričeval, bo ostal zapisan v naših srcih. V zgodovino primorskega ljudstva pa se je zapisal sam.

Albert Rejec, sin Tolminske, kjer se je rodil 6. aprila 1899, je bil v predvojni Italiji med prvimi antifašisti in se je v odpor proti fašizmu vključil tedaj, ko so drugi evropski narodi s fašisti paktirali. Za to njegovo odločitev, zaradi katere je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo, smo mu primorski Slovenci nadvse hvaležni. Bil je med tistimi Slovenci, ki so se prvi v Evropi zoperstavili fašizmu.

In Albert Rejec je bil resničen demokrat in antifašist. Bil pa je tudi in predvsem velik narodnjak. Na tej duhovni relaciji — narodnost in demokracija — smo se z Albertom Rejcem srečali v Dragi. Ali ni to povsem razumljivo, logično in samoumevno?

Albert Rejec je v Dragi našel tisti skupni imenovalec, ki mu je kot Slovincu in demokratu pristajal. Bil je privrženec najširšega pluralizma, ker je bil prepričan, da je samo v množici različnih mnenj možen resničen napredek in razvoj.

Tako je prišlo tudi do sklepa, da je obljubil svoj nastop v Dragi septembra 1975. Govoril naj bi o TIGRU in o laičnih organizacijah, ki so se organizirano uprle fašizmu. Niti mesec dni pred študijskimi dnevi v Dragi se je na vrtu svojega doma v Ljubljani zaklinjal, da ne bo odmanjkal in obljubljal predstavniku DSI svojo udeležbo. To bi bil njegov aktiven doprinos Dragi. Da v Drago potem ni prišel, ni bila njegova krivda. Bilo mu je odsvetovano kot tolikim drugim. Ta odsvet pa mu je prinesel — glej ironijo! — sodelavec na manjšinskem institutu.

Odpoved TIGROVCA je morda nas organizatorje zbolela vsaj toliko kot njega samega. Spomnila pa nas je na neko drugo prepoved iz prejšnjih let: ko mu je bilo odsvetovano pisati o narodnoosvobodilnem boju proti fašizmu davno

pred nastopom OF. Zaradi vztrajnega ponujanja svojih zgodovinskih pričevanj se je znašel na pragu hudih neprijetnosti, ki so mu bile prihranjene le zaradi posredovanja samega Ivana Regenta, našega tržaškega rojaka.

Zapicali smo te besede ob še svežem grobu človeka, ki mu slovenstvo in pluralizem nista bili samo prazni besedi, zato da počastimo njegov spomin s tem, kar mu je bilo drago in ljubo, za kar je v življenju trpel in delal.

Albert Rejec je bil reden gost naših študijskih dni. Bil je pozoren spremljevalec našega dela in boja. Bil je dragocen svetovalec in prijatelj. Bil je naš spodbujevalec: »Vztrajajte!« je večkrat rekel predsedniku DSI prof. Peterlinu. Za vse to smo mu hvaležni.

M.

MILENA MERLAK

Pozabljenje

Tebe ne bi rada pozabila,
ne bi te mogla pozabiti ...
Dolgo te nisem pozabila,
zdaj se te ne spomnim več.
Le kako sem te mogla pozabiti?

Kaj ne bi smela pozabiti?
Česa se ne morem spomniti?
Pozabila sem ...
Ne vem več kaj.

Si tudi ti že na to pozabil?
Jaz sem pozabila ...
Pozabljam ...
Pozabila bom na vse ...
Tudi na to,
da si ti,
da sem jaz,
da smo mi vsi živeli,
boš ti, bom jaz, bomo vsi
enkrat pozabili.

NEPOZABLJENA BUDIMPEŠTA '56

»Svobodni radio Dunapentele. Prosimo Združene narode za takojšnjo pomoč! Nujno prosimo za padalske čete, ki naj pristanejo v zahodni Madžarski. Utihnili bomo šele, ko nas bodo pobili!«

»Civilizirani narodi sveta, rotimo vas, da nam pridete na pomoč v imenu pravice, svobode, v imenu načel aktivne solidarnosti. Naša ladja se potaplja. Uslisite naše prošnje, storite kaj! Podajte nam bratsko roko! SOS! SOS! Bog naj bo z nami!«

»Svobodni Radio Rajk. Tovariši, kdor kakorkoli sodeluje s kolonialističnimi silami sovjetskega okupatorja, izdaja Madžarsko in komunizem. Tovariši, mesto vsakega poštenega madžarskega komunista je na okopih.«

»Svobodni radio Rakoczi. Ruski vojaki, madžarski narod se je dvignil proti okupatorju, proti nasilju. Med nami ni fašistov. Ves narod se bori za svojo svobodo. Vi ne veste, da se borite proti delavcem. Ne streljajte, med nami ni fašistov!«

***

Pa so vseeno streljali, do zadnjega sumljivo odprtega okna, do zadnjega otroka, ki je pozabil na čokolado in igrače ter hotel z granato v nevajeni ročici zaustaviti enega od 2.500 tankov, ki so pregazili glavno mesto njegove domovine.

***

V nedeljo, 4. novembra 1956, je Sovjetska zveza storila nekaj, kar spada pravzaprav med primare: sprožila je prvi vojaški napad v Evropi po drugi svetovni vojni. Napadla je suvereno, nevtravno in socialistično državo, katere narod se je nekaj dni prej, 23. oktobra pod večer, dvignil proti moskovskim kolaboracionistom in njihovemu sedemletnemu terorju. V nekaj dneh je otrpli narod zaživel v resnični svobodi, ko so si podali roko komunist Nagy, socialistka Kethly, kardinal Mindszenty in general Maletter. Zmaga nad nasiljem, imenovanim »ljudska demokracija«, je bila popolna — a le do tiste prve hladne novembrske nedelje. Ob 4.20 zjutraj je ministrski predsednik Nagy po budimpeštanskem radiu javil svetu, da so Sovjeti napadli Madžarsko. Njihov umik nekaj

dni prej je bil le pretveza za vojaško preformiranje in okrepitev tik za mejo. Nato pa so udarili z logiko imperialista, ki se mu je bila kolonija uprla in oklicala neodvisnost.

Vsi svobodoljubi sveta so bili v onih dneh v srcu Madžari. Vojaško pa je Zahod molčal, ker bi s posegom tvegala izbruh tretje svetovne vojne. Med vojno in sramoto je bil prisiljen izbrati slednjo. Churchill je sicer nekoč dejal, da pride po zavestni izbiri sramote prej ali slej tudi vojna...

***

Padlo je nad 20.000 Madžarov. Samih prostovoljcev. V domovinski vojni proti diktaturi. Na ukaz Nikite Hruščeva, ki so ga naivci tako radi omenjali v trojici skupno z Janezom XXIII. in Johnom Kennedyjem. Voditelji upornega ljudstva so bili postreljeni in pobešeni, 20 let kasneje pa je v zagrenjenosti izdihnil še kardinal Mindszenty, kmalu potem, ko so na oltarju diplomacije žrtvovalj njegov naziv madžarskega primasa.

Resnici na ljubo ne smemo pozabiti, da je na budimpeštanskih ulicah več sovjetskih častnikov naredilo samomor, ko so spoznali, za kaj in proti komu se borijo. Zahodni, torej prostovoljni komunisti, pa so madžarski šok prestali živi in zdravi, s častnimi izjemami vrnjene ali raztrgane izkaznice. In tako je že dolgo spet vse v najlepšem redu.

Za demokrate pa ostaja Budimpešta 1956 nepozabljena. Veliko je še glasov, ki se za 20-letnico niso potuhnili. Nekje pri vrhu je španski svobodoljub Salvador de Madariaga, veleposlanik v Washingtonu in Parizu pred Francovim udarom. Njegovi so stavki, ki bi jih lahko vklesali v marmor:

»Budimpeštanska revolucija je pokazala, da je svoboda osnovna človeška potreba. Mladina, ki se je uprla sovjetskim nasilnikom, ni imela izkustva o svobodi. Ko je prišla do prve zavesti, je bila njena domovina že pod jarmom. Svobode si ta mladina ni mogla želeti in je posnemati pod vtisom zunanjih vzorov. Porodila se je v mladih ljudeh samih in spoznali so, da je tako važna sestavina življenja, da je vredno zanjo celo umreti.«

Rebula -

rezerve do Cankarja?

Opčine — nekakšen tržaški Parnas — če ne srečaš slovenskega pisatelja, srečaš muzika, urednika, arhitekta, časnikarja. Pa ga povabiš k Vatti na kavo in ga malo izzivaš, da zleze iz svojega limbusa. Danes sem si izbral za svoja izzivalna vprašanja pisatelja Rebulo, ki je 17. t.m. v Gorici na Cankarjevi proslavi hotel dati k zadevi svojo piko na i, kot se reče.

Vprašanje: Je res, profesor Rebula, da ste v slavnostnem govoru v Katoliškem domu v Gorici izrekli vrsto drznih rezerv do Cankarja?

Odgovor: Da, ampak potem, ko sem najprej poudaril Cankarjevo veličino: to, kar ga ne kot literata, ampak kot duha dviga nad njegove največje sodobnike, od Manna do Musila. To pa, kar sem si drznil v Gorici, bi si drznil pred katerim koli kulturnim forumom.

Vprašanje: Bi za bralce Mladike na hitro navedli te svoje rezerve?

Odgovor: Prvič, rezerva do kakega ontologiističnega momenta, do katerega pride v njegovem pojmovanju slovenstva. Preprosteje povedano: rezerva do sporočila, kakršno na primer izhaja iz znamenite *Slovenske legende*. Skrčena v stavek se njena vsebina glasi: biti Slovenec je prekletstvo. Ta misel mi je nesprejemljiva. V preknjenih varianti je spet splavala na dan v filozofiji Tarasa Kermavnerja.

Vprašanje: Drugič?

Odgovor: Drugič sem izrazil svojo rezervo do njegovega pojmovanja umetništva. To je teorija o izvoljenosti, ki jo naš demokratični čut danes težko sprejema. Čudna romantična ostalina v žareči modernosti socialističnega Cankarja. Preden sem šel v Gorico, sem si še enkrat prebral *Belo kri-zantemo*: bleščeča, a zelo egocentrična knjiga. Samooboževanje na najvišji ravni.

Vprašanje: Se vam zdi, da je treba to njegovo pojmovanje postavljati v zvezo s tem, da si je Cankar izvolil status svobodnega pisatelja, verjetno prvi na Slovenskem?

Odgovor: Nekaj zveze je gotovo. Vsekakor je Cankar inavguriral med nami dokaj nesrečen arhetip: tip tako imenovanega svobodnega književnika. Svobodnega od službenih urnikov. A hlapca založb, na milost in nemilost režimom.

Vprašanje: Imate tudi kakšno tretjo rezervo?

Odgovor: Do klišeja njegovega trebušastega, presitega, filistrskega rodoljuba. Priznam temu liku umetniško silovitost, ne priznavam mu zgodovinske verodostojnosti. Boriti se za slovenstvo ni bilo nikdar rentabilno ne za imetje ne za renomé, pod Avstrijo še najmanj. Po vsej logiki bi moral biti takšen etično votel vampirski rodoljub že zdavnaj Nemeč. Že to, da vztraja pri slovenstvu, ga etično karakterizira.

Vprašanje: Ste izrazili tudi kakšno rezervo do njegove družbene ideologije?

Odgovor: Njegov utopizem sem primerjal s Prešernovim realizmom. Citiral sem stavek iz svoje knjige, ki je obležala v skladišču koprške Lipe: *na plovbi po slovenskem morju bomo vzeli na krov kot predragoceno brašno vseh dvajset knjig Ivana Cankarja, toda naša zvezda bo ostal — Prešeren*.

Vprašanje: Poročevalec v Katoliškem glasu je zapisal, da ste prikazali Cankarja zelo človeškega, takšnega, kakršen je pač bil.

Odgovor: Da, sklicujoč se na to, kar Cankar sam pravi v svojem slavnem govoru o Aškercu, da namreč med nami ni bogov. Prijel sem ga za besedo. Proti določenemu malikovalstvu, ki dela iz Cankarja tudi etičnega heroja. Vsakemu svoje! Cankarju priznajmo duhovno in umetniško veličino, etični heroizem — z drugo besedo svetost — pa pustimo raznim Slomškom, Baragom, Gnidovcem, Vošnjakom. Od razmerja do denarja do razmerja do ženske Cankar ni ravno tak, da bi predlagal zanj beatifikacijski postopek.

trn

Je pa le dobro, da so moški bolj razumski...

Ko so otroci majhni, je toliko dela z njimi, da z nestrpnostjo čakaš, kdaj bodo že enkrat zrasli. Potem pa zrastejo še preveč hitro. Naša Mojca, na primer! Kar milo se mi je storilo, ko sem jo odpravljala prvi dan v šolo. A ko sem dala duška svojemu nezadovoljstvu nad časom, ki tako beži, in pripomnila, da je škoda, ko ne bo letos več hodila v vrtec, mi je zviška odgovorila: »Mama, ne bodi otročja, no!«

In Jernej mi je tudi pripravil presenečenje: čeprav je nekaj tednov grozil, da brez Mojce ne bo prestopil praga otroškega vrtca, se je 1. oktobra čisto mirno in zadovoljno odpravil v vrtec. No, saj mi ne bi bilo prav, če bi se cmeril in obešal name, a vendar sem bila nekoliko razočarana, ko se ni niti malo upiral oditi z učiteljico. Polna hvaležnosti, da mi je ostal vsaj Boštjan, bi bila kmalu zapela:

In ti si edini še tukaj ostal,
moj ptiček, preljubi Boštjanček...

Skoraj v istem času se je Mojci zamajal prvi zobek. To spet ni nič tragičnega, pa vendar me je neprijetno prizadelo: zdelo se mi je, kot da je to nov znak »odrašcanja« moje hčerke. Kako smo pazili na ta njen zobek, kdaj bo dovolj majav, da ga bom lahko brez bolečine potegnila ven! In koliko razglabljanja, kako bi bilo najbolje obrniti denar, ki ga bo miška prinesla za zobek! Vsem načrtom nisem niti več sledila in sem odgovarjala avtomatično, zatopljena v svoje misli. Kar naenkrat pa slišim: »Zdaj bi se lahko že poročila, ne? Morda pa se ne bo, če je mož predrag.« Seveda sem takoj postala pozorna in se že ustrašila, kje je pobrala te čudne predstave o zakonu, češ da je mož naprodaj in da je še tako drag povrhu!

Pa je na srečo nadaljevala: »Pa če bi počakala, da mi pade še drugi ali tretji zobek, potem bi bilo zadosti denarja za Kena, kaj misliš?« in tako sem pomirjena odkrila, da misli na »moža« za punčko Skipper.

Čez nekaj časa pa se je spet premislila: »Mama, kaj pa, če bi raje kupila celo 'Famiglio felice' (Srečno družino)?«

»Daj no, saj imaš že toliko punčk, pa res ne rabiš še kakšne.«

»Ja, ampak nimam Famiglie felice!«

»Saj smo mi ena Famiglia felice, ne?«

»Hm, niti toliko.«

»Kako da ne?!«

»Ti nisi srečna, saj zmeraj praviš, da si nas sita, ker te samo jezimo!«...

Po vseh teh načrtih in pripravah se je nekega jutra prikazala Mojca z majhno luknjico v ustih. In medtem ko sem jaz še mrzlično iskala način, kako bi ji prikrla strašno resnico, da je verjetno v spanju požrla zobek, je že tudi Jernej opazil spremembo in zaklical: »Mojca, nimaš več zobka!« Takoj je nastal velik vik in krik: kako bo zdaj miška prinesla denar, če pa nima zobka!... Bogve kako dolgo bi se bil še nadaljeval obup, da se ni pojavil On, ki ga je tuljenje zbudilo, kot deus ex machina, pobrskal malo po posteljici in odkril... zobek! Vsi odrešeni smo si varno podajali zobek iz rok v roke in ga občudovali: »Joj, kako je luškan!... Kako je majhen!... Saj je kot rižek!« On mi je pomežiknil in potihoma dejal: »Saj tudi je rižek, samo zgornji in spodnji rob sem malo zgladil.«

Je pa le dobro, da so moški bolj razumski in da se tako hitro znajdejo!

ONA

Moj otrok gre v šolo

Ko začne otrok hoditi v šolo, se življenje spremeni tako zanj kot za vso družino. Najti pravilno pot med razumevanjem in ne pretirano zaskrbljenostjo, s katerima bi morali spremljati naše prvošolčke, ni vedno lahko. Toda če nas bosta vodili ljubezen in pa zdrava pamet, bomo skupno brez velikih pretresov nastopili pot, ki vodi do učenosti. Morda pa vseeno ne bo odveč, če o-

pozorimo na nekatere napake, ki jih starši večkrat zagrešimo v prvem času otrokovega šolanja.

Korak, ki ga naredi otrok ob vstopu v prvi razred, je tako pomemben, da se ga navadno spominja celo življenje. Dostikrat pa je spomin na dogodek poln nelagodnosti, z nekakšnim grenkim priokusom. Navadno je to posledica zgrešene priprave na šolo, saj starši tako radi zapade-

mo skušnjavi, da s šolo otroka strašimo in grozimo, češ: »Boš že videl, ko prideš v šolo!« ali: »Učiteljico boš pa moral ubogati, če že mene nočeš!«, ali: »Zdaj bo pa konec igranja, kar pripravi se!« Tako ustvarimo v otroku nekakšen odpor in nezaupanje do šole, še preden prestopi šolski prag. Morali pa bi, nasprotno, pripravljati otroka na šolo v pozitivnem smislu, mu jo prikazati kot lepo in nujno nadaljevanja vrtca, tako da stopi v šolo vesel in pripravljen.

Koliko vprašanj in dvomov se poraja v mislih staršem, ko prvič spremljajo svojega otroka v šolo! A skoraj vse skrbi se zreducirajo pravzaprav na eno samo veliko vprašanje: Ali bo dober učenec? Ali bo imel uspeh? Šolo imamo za edinega in nezmotljivega sodnika, ki bo ugotovil stopnjo inteligence in pridnosti našega otroka. Pa se prav lahko zgodi, da otrok iz kakršnegakoli razloga v šoli ne bo imel kdove kakšnega uspeha kljub temu, da je dovolj nadarjen. Zato se moramo otrestiti svojega nestrpnega pričakovanja, da ga ne prenesemo na otroka in ustvarimo v njem občutek tesnobe in napetosti, namesto da bi mu s sproščeno vedrostjo pobijali strahove, kako bo z njegovim šolskim uspehom.

Da se bo otrok dobro in hitro prilagodil šolskemu sistemu in delu, je odvisno tudi od tega, koliko in kako se starši zanimamo za otrokovo delo. Tu moramo najti vmesno zlato pot med nasprotnima skrajnostima. Nekateri starši namreč zahtevajo od otroka, da takoj po prihodu domov natančno poroča o vsem, kar je počel, pedantno kontrolirajo, če je napisal vso nalogo dovolj dobro, če je prebral vse, kar je naročila učiteljica, morda pa še kaj več, tako da bo »boljši od drugih«... Otrok dobi tako vtis nekakšne koalicije starejših — staršev in učitelja — proti njemu. Umaknil se bo sam vase in bo prepustil staršem nalogo, da kontrolirajo in skrbe za vse, kar se tiče šole. Tako pa tvegamo, da se ne bo nikoli navadil samostojnosti in ne bo nikoli sposoben prevzeti nase svojih odgovornosti.

Prav tako pa je zgrešen drugi ekstrem: da prepustimo otroka samemu sebi češ: Mora se naučiti stati na lastnih nogah! Otrok občuti to kot nezanimanje staršev za njegovo delo, kar vzbuja v njem občutek osamljenosti in zapuščenosti v težkih trenutkih.

Verjetno si bomo edini tudi v tem, da nepremišljeno hvalisanje pred znanci in prijatelji, kako bister je naš otrok, da je med najboljšimi v razredu ali celo najboljši, ne vpliva dobro na otroka. Take sodbe ga lahko spodbujajo k pretirani ambicioznosti in mu kvarijo značaj, da postane ohol, prevzet, za vsako ceno prvi. Pa tudi opazke v nasprotno smer imajo kvarne posledice. Opazke kot: »Oh, iz tebe ne bo nikoli nič!«, ali: »Osel si in boš ostal!«, demoralizirajo otroka. Zanj so sodbe odraslih važne in merodajne, zato začne verjeti v lastno nesposobnost.

Pa ne samo o otrocih, tudi o učiteljih vse pre-

večkrat in s preveliko lahkoto delimo sodbe o njihovi sposobnosti ali — še raje — nesposobnosti. Ne glede na to, da smo večkrat krivični do učitelja, s svojim rušenjem učiteljeve avtoritete škodimo tudi otrokovemu ravnovesju. Otrok si želi zaupati učitelju in s svojimi opazkami ustvarja mo v otroku občutek nemira in neugodja.

Za konec pa še en nasvet: Zgodnje vstajanje, dolgourno sedenje v navadno premajhnih in ne preveč zračnih razredih, resno delo v šoli in nepoldanskih urah ne preobremenimo! Imeti mora dovolj časa za sprostitev in igranje. Prvošolček je namreč še vedno otrok in ne moremo — in ne smemo! — pričakovati od njega, da bo naenkrat živel samo v svetu knjig in domačih nalog.

Mate

LJUBKA ŠORLI

Jesen

Pada, pada dež droban
na poti in hiše;
za poletjem žarko sled
vsepopvsod zabriše.

Sle so lastovke odtod
v daljni svet, na tuje;
z njimi šel je smeh poljan,
tu zdaj dež vasuje.

Hladna, siva je jesen,
še na dušo lega,
in s spomini na pomlad
trudne misli bega.

Gmajne gorijo

Čez kraško pokrajino
veter piha,
vinograd obran
se zlato nasmiha;
še borov ječanje
se v soncu razblini
ko žalostne sanje.

In ruja grmiči?
Po njih
za oddih
se žarki lovijo
in liste razkuštrane
rdeče škropijo.

Popotnik gre mimo,
začuden obstane,
oči si pomane:
»Joj, gmajne gorijo!«

ZBOROVANJE SLAVISTOV

Od 13. do 16. oktobra je bilo v Portorožu in v Trstu zborovanje, ki se ga je udeležilo okrog 600 slavistov iz vse Slovenije in iz zamejstva. Zborovalcem so predavali ugledni slovenski znanstveniki, med njimi profesorji Franc Zadravec, France Bernik, Jože Koruza, France Bezljaj, Jože Toporišič, Breda Pogorelec, Matjaž Kmecl, Helga Glušič, Boris Paternu in drugi. Med zborovanjem v Trstu so si udeleženci ogledali nekatere kraje na Tržaškem.

ZBORNİK SVOBODNE SLOVENIJE O TRŽAŠKEM VPRAŠANJU

V zborniku Svobodne Slovenije 1973-1975, ki je pravkar izšel v Argentini, objavlja prof. Bogdan C. Novak zanimivo študijo o slovenski narodni skupnosti v Italiji. Iz dolge razprave ponatiskujemo samo odstavek, ki omenja intervju prof. Novaka s tajnikom Krščanske demokracije Sergiom Coloniem. Izjava je zanimiva, ker osvetljuje problem, ki je od nas že odmaknjen, a vendar v nekem smislu še zelo aktualen. Zadeva namreč razlaščenje slovenske zemlje:

»Kar se pa tiče stanovanjskih blokov, ki so jih oblasti zgradile za italijanske begunce iz Istre — piše Bogdan Novak — je Coloni pri intervjuju leta 1968 povedal približno sledeče: V Nabrežini in drugje smo napravili poskus, kako priti do narodne pomiritve: Istranske begunce smo naselili med Slovence, da bodo spoznali drug drugega, da bodo spoznali, da smo vsi ljudje in upamo, da bo prišlo do sodelovanja na osnovi demokratičnih načel. Le na tak način bomo premagali nacionalistični fanatizem preteklega doba in položili temelj za lepšo in srečnejšo bodočnost, ki naj bi temeljila na načelih papeške okrožnice Pacem in terris (Mir na zemlji).«

Nič ne bi imeli proti načelom papeških okrožnic, ko bi ne temeljile — v tem primeru — tudi na načelih razlaščenja slovenske zemlje. To pa so preveč svetna načela za uresničevanje božjega kraljestva.

PREŠTEVANJE KOROŠKIH SLOVENCEV

Avstrijske vsedrjavne stranke, od demokrščanske do socialistične, so se odločile za posebno štetje. To so pač morale storiti, ker se žal Slovenci na Koroškem ne dajo razpoznati po barvi kože ali po kakih drugih zunanjih znakih. Na posebnem štetju pa se bodo morali odločiti in izjaviti. Verjetno se bo marsikdo iz bojazni ali iz drugih razlogov, ki gredo od psiholoških do ekonomskih, izjavil za to, kar v resnici ni. To avstrijske nemške večine prav nič ne moti. Važen je le red in mir, važen je videz — spodaj je lahko prav vse gnilo. Čudno, da se avstrijske oblasti ne zavedajo, kako kratkovidna in slepa je njihova politika.

MARIO MAGAJNA ŠESTDESETLETNIK

Dne 12. oktobra je praznoval 60. rojstni dan fotograf Mario Magajna, znani in priljubljeni fotografski reporter tržaškega dnevnika. Znan je domala po vsem Tržaškem, veliko prijateljev pa si je pridobil s svojim lepim značajem, dobroto in delavnostjo. Čestitkam se pridružuje tudi naše uredništvo!

OBČNI ZBOR TRŽAŠKE SLOVENSKE SKUPNOSTI

V Trstu je bil 23. in 24. oktobra občni zbor stranke Slovenske skupnosti, na katerem so izvolili nove organe, pregledali delo od zadnjega občnega zbora in razpravljali o smernicah za bodoče delovanje te politične organizacije Slovencev v Italiji. Na občnem zboru so sprejeli tudi več resolucij, med katerimi se ena nanaša na preštevanje Slovencev na Koroškem, druga pa izraža svoje ogorčenje proti ukinitvi večernih oddaj radijske postaje Trst A.

RADO NAKRST — BORŠTIKOV NAGRAJENEC

Na letošnjem Borštnikovem srečanju v Mariboru je prejel zlat prstan, najvišje odličje, ki ga lahko prejme

slovenski dramski umetnik, igralec Rado Nakrst, član ansambla Stalne slovenskega gledališča v Trstu. Igralec se je rodil v Trstu pred sedemdesetimi leti in je v svoji petdesetletni igralski karieri odigral okrog 380 vlog. Pred Nakrstom so to odličje že prejeli Elvira Kraljeva, Vladimir Skrbinšek, Arnold Tovornik, Mira Danilova in Slavko Jan. Letos sta med drugimi nagrajenci Borštnikovega srečanja tudi mlada igralka Aleš Valič in Stanislava Boninsegna.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

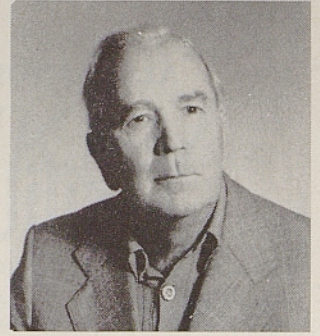
Društvo slovenskih izobražencev je začelo svojo redno sezono 11. oktobra z večerom, ki ga je posvetilo obračunu letošnje Drage. V ponedeljek, 18. oktobra, pa so ob okrogli mizi obravnavali aktualno temo. Gostje Jurij Slama in Stojan Spetič, člana deželne nadzorne komisije za radijske in televizijske oddaje ter sociolog Emidij Susič in psiholog Danilo Sedmak so razpravljali o reformi italijanske radiotelevizije in o reformi radijskih oddaj postaje Trst A. V razpravo so posegli tudi mnogi prisotni, ki so se izrekli proti ukinitvi večernih sporedov, za avtonomijo tržaške slovenske postaje in proti spremembam nekaterih urnikov oddaj. Tretji večer, 25. oktobra, pa je DSI posvetilo položaju slovenske manjšine na Koroškem. Pri solidarnostnem večeru proti štetju Slovencev so sodelovali moški zbor Fantje izpod Grmade, Matejka Maver in Aleksij Pregarc, ki sta recitirala Valentina Polanška nadvse aktualen ciklus pesmi z naslovom Preštevanje preživelih, in prof. Maks Šah. Gost večera je bil koroški javni delavec dr. Reginald Vospernik, ki je številnim prisotnim obširno pojasnil problem štetja koroških Slovencev.

Večeri v DSI so vsak ponedeljek na sedežu društva v Donizettijevi ulici 3 in se pričnejo ob 20.15. Na večere so vabljeni vsi, ki jih zanimajo aktualna vprašanja Slovencev in si želijo prijetne slovenske družbe in sproščenih pogovorov.

JOSIP PODOBNIK

(1904 - 1976)

Tiho in brez besed se je poslovil. Vedeli smo, da je težko bolan, a obenem upali, da bo prenesel. Toda božji računi so bili drugačni.

Mladika in Slovenska prosveta sta mu dolžni trajen in hvaležen spomin. Leta 1950 je sprejel predsedstvo naše osrednje kulturne organizacije Slovenske prosvete in vzdržal je dolgih osemnajst let. To so bila leta, ko nismo imeli ničesar, razen dobre volje in poguma. Predsednik Podobnik je stal na čelu zlasti za materialno plat. Seje smo imeli po zasebnih stanovanjih odbornikov, predsednik pa je dal prostore za shrambo kulis in drugega materiala. Nastopali smo v avditoriju, po skromnih farnih dvoranah in poleti na prostem na Repentabru, na marijaniškem dvorišču in na Podobnikovem travniku. Na prireditvi na prostem na njegovem travniku je leta 1953 za časa ZVU poslednjikrat visela slovenska zastava. Veselil se je z nami vsakega uspeha, vsakega nastopa, slovenskih večerov in rad je ponudil avto, kamion, delavce in vse kar smo rabili za nastope in za organizacijo. Ko smo si najeli prve prostore v ulici Valdirivo in pozneje v ulici Trento, je vedno mislil na lastne prostore. In res. Leta 1962 se je naša in njegova želja uresničila po njegovi zaslugi. Prvega maja 1962 nas je popeljal s svojim avtom v Gradež k prodajavcu prostorov v Donizettijevi ulici. Če smo drugi ob ceni bili negotovi in majali z glavo, je Podobnik dejal: sedaj ali nikoli. In res. Jamčil je za posojilo in iz svojega poklonil znaten finančni prispevek in pogodba je bila sklenjena. Potem je gledal še naprej, na drugo polovico nadstropja. Zopet je bil on, ki nas je bodril. Danes imamo po njegovi zaslugi in v spomin nanj zares lepe prostore.

Ko se je rojevala Mladika je bil predsednik Podobnik tisti, ki se ni obojavljaj podpisati jamstvo o lastništvu in poroštvu.

Če bi imela naša narodna skupnost več tako podjetnih in daljnovidnih ljudi, bi bili Slovenci tudi gospodarsko manj odvisni. Lep primer je njegovo predsednikovanje v openski hranilnici. Iz skromne sobe z enim uradnikom je hranilnica za njegovega predsednikovanja dobila lastno hišo s poslovnimi prostori in danes daje delo šestnajstim uradnikom. Zakaj? Zbrali so se ugledni

in sposobni možje v vodstvu, ljudje so jim zaupali svoje prihranke in denarni zavod je danes najmočnejši na tržaškem Krasu.

Pokojnika cenimo po teh njegovih lastnostih, zaradi katerih nam bo ostal v hvaležnem spominu. Bil je gospodarstvenik in finančnik, a je imel posluh tudi za kulturno poslanstvo naše narodne skupnosti in za večne narodne in kulturne vrednote. Ostal nam bo v hvaležnem spominu.

Maks Šah

ABEL

Prometej

O misel,
ki v napetosti svetlikaš
in v iskri družiš skrajnosti,
ki skupaj z morjem
vrtinčiš globeli
hotenj in vročične polti

ti vrt si,
ti gaj Getsemanija,
ki s solzami krvaviš obraz.

Iz tvojih korenin,
v objemu oljčnih senc,
razpetje moje raste v križ,
na katerem
izklesan iz hrepenenja
kot silnični val
kot dvigalo, ki ga napetost
poganja v nasprotja svoje poti
bom visel s trsom v vetru
pod zlatimi oboki borovcev
pripet v pečino samotnih obrežij,
soncu naprodaj, da se igra
z mojo krvjo,
in morju, da me kot čer
izpira na obalah morja

za zadnji poljub.

Priljubljen konjiček

Dobil sem ga doma — skoro leto dni po objubi, da ga v kratkem obiščem za pogovor o njegovem priljubljenem konjičku — numizmatiki. *Florindo Kralj* je ravnokar kazal ostalim članom družine predmet svoje zbirateljske vneme, dragocen zlatnik cesarja Franca Jožefa, ki ga je bil pravkar dobil z zamenjavo. Kmalu je stekel neprisljhen razgovor in prijazni Florindo je že z navdušenjem razlagal najosnovnejše pojme numizmatike in tudi mene skušal pridobiti zanjo. Tako sem zvedel, da je najbolj zanemarjeno zbiranje papirnatega denarja, bankovcev. Bankovci, ki so v legalnem obtoku, se verjetno bolj stekajo v železne blagajne bank in tešijo drugačne »zbirateljske« strasti, star denar pa je laže pokvarljiv in po splošnih numizmatičnih kriterijih velja manj kot kovanci in kolajne, s katerimi imajo zbiratelji širše in zabavnejše tematske možnosti. Odločujoč je okus, oziroma finance.

Običajno je, da se razni zbirateljski poskusi začenjajo v šolskih klopeh, kjer v večini primerov tudi ovenejo, toda to ni bil primer Florinda Kralja, ki se je že na nižji srednji šoli na Opčinah navduševal za zgodovino, posebno v zvezi z dinastijo Habsburžanov. Prav ob njih se mu je razživela domišljija, spoznal je prelepe kovance iz njih dolge vladarske oblasti in... zadeva se je začela. Zanimalo nas je, ali vsi začenjajo tako bolj ali manj po naključju, pa nam je Florindo razložil, da se pri nas večina loti najprej sodobnejših kovancev, predvsem italijanskih, vatikanskih, sledijo tisti iz San Marina itd., šele nato pa običajno sledi zanimivejša »rakova pot« iskanja kovancev iz preteklosti.

Med pogovorom je naš numizmatik nenehno segal na police, s katerih je jemal bogate in lepo urejene albume, ki jih je že razkazal na marsikaki razstavi, pokazal pa je tudi svoj prvi kovaneč — dve kroni cesarja Franca Jožefa z letnico 1850, iz kovnice je torej prišel v tretjem letu njegovega vladanja. Prav tako je s posebnimi občutki potegnil s police svojo prvo zbirko — tri liste 83-ih kovancev iz prav tolikih držav, ki jih je prav po pionirsko zložil in jih prav v taki obliki namerava tudi ohraniti.

Kot vsak konjiček zbirateljske narave, tudi ta seveda zahteva veliko potrpežljivosti in iskanja, vse pa je treba najskrbneje urediti, preštudirati in dopolnjevati. Florindo je najprej iskal po svoji rojstni vasi, v Trebčah, kjer je dobil marsikatero dragocenost, prav tako tudi na Opčinah in po

tržaškem Krasu in seveda v samem Trstu, kjer slovi kot eden izmed največjih zbirateljev v Italiji. Toda največ zadoščenja je dobil med kolovratenjem po komenskem Krasu in Vipavski dolini. Tu je naletel na prijazne ljudi, ki so pokazali veliko zanimanja za njegovo zbiranje in mu darovali prave redkosti, s katerimi je bogatil svojo zbirko. Florindo hoče izkoristiti to priložnost in rade volje posredujem njegovo zahvalo vsem, ki so mu zaupali zlatnik ali srebrnik, ki je tako našel pravo uveljavitev v zbirki. Dopolnjevanje pa seveda skoroda ni možno brez zamenjav med vrstniki in prijatelji. Tako je Florindo reden obiskovalec kluba v krožku železničarjev v Trstu, kjer je možnosti za zamenjavo dovolj. Nakupovanje redkih primerkov je skoro vsem članom tega kluba onemogočeno, saj skromna plača zadostuje le družinskim potrebam. Prav zato pa so ti zbiratelji - amaterji občudovanja vredni zaradi vneme in vztrajnosti, s katerima iščejo in urejajo bogastvo, ki bi v nasprotnem primeru ostalo skrito in zavrženo po miznicah in podstrešjih. Pa razstave. Florindo Kralj je svoje bogastvo že večkrat pokazal javnosti pa tudi prijateljem in posameznikom, ki se zglasijo pri njem doma. Razstavljal je večkrat v Trstu na skupnih razstavah numizmatikov in še v Bazovici in Trebčah.

»Ko že govorimo o razstavah, bi želel — pravi Florindo — da bi bile te vedno pogostejše in bogatejše in da bi jih predvsem obiskovali naši mladi ljudje: rad bi prišel v stik z mladimi, da bi jih navdušil in pripravil do tega, da se lotijo načrtnega dela. Zelo rad bi tudi sprejel vabilo za razstave na slovenskih srednjih in višjih solah na Tržaškem in Goriškem«.

Njegova zbirka je zares bogata in kramljane ob ogledovanju posameznih novcev postane še bolj zanimivo, čim postane očitno, da so kovanci in podobe, ki so na njih upodobljene, neposredno povezane z zgodovinskimi dogodki in usodami oblastnikov, ki so jih dali kovati.

In še Florindovi načrti: seveda izpopolnitev že zastavljenih zbirk, ki segajo od najrazličnejših evropskih držav pa do Južne Amerike in raznih redkosti, potem razstave in končno želja, da bi dobil naslednika v družini... Ko sem odhajal od prijaznega in vztrajnega Florinda, ki je zmerom pripravljen pokazati svoje zbirke, so se pred moji očmi še vedno vrstile podobe kron, goldinarjev, frankov, zlotkov, funtov in dinarjev, drahem, starih in novih lir... prava banka v malem.

PRIJATELJ IZ UKEV

Imenoval se je STANKO SENCUR. Rojen je bil v Logatcu pred 63 leti, stanoval je v Bariju, doma pa je bil vsepovsod, kjer je bilo kaj slovensko živega. Spoznal sem ga v Ukvah, tej nenavadni vasici pod Svetimj Višarjami, ki ima svojevrstne zasluge za sklepanje človeških poznanstev, vezi in prijateljstev.

Za njegovo smrt (7.11. 1975) sem zvedel skoraj na istem mestu, kjer sem ga bil spoznal pred kakimi dvajsetimi leti. Nekega letošnjega poletnega dne sem srečal njegovo hčerko in jo v prešernosti planinskega razpoloženja vprašal: »Kaj dela moj prijatelj Stanko?« Solze v očeh so bile odgovor, ki je potem v meni brnel na dolgi vožnji do Trsta in dobiva zdaj dokončno podobo v teh spominskih vrsticah.

Stanko je bil eden tistih ljudi, ki se razdajajo, pa to ni nikjer zabeleženo. Italijanski okupator ga je leta 1941 aretiral kot katoliškega intelektualca in narodnega delavca ter ga gonil po ječah vse do internacije v abruški vasi Paglieta, od koder se je oktobra 1943 skozi nemške linije prebil do Zaveznikov in se v Bariju vključil v jugoslovansko kraljevsko vojno misijo. Do leta 1952 je bil potem zaposlen v neki zasebni agenciji ter se nazadnje odločil za izselitev v Združene države. Imel je pripravljene že vse dokumente zase in za družino, a se je v zadnjem hipu odpovedal tej možnosti, ko je spoznal, da ga v Bariju čaka neka druga, ne več vojaška misija.

Z zvezami, ki si jih je ustvaril, je pomagal jugoslovanskim beguncem, ki so se preko Jadrana z zasilnimi plovili umikali iz sveta, ki ga niso bili zmožni sprejeti. Poiskal jim je zasilna bivališča v pričakovanju novega življenja, pri tem pa je njegov dom postal topla postojanka, kjer je bila miza vedno pogrnjena, oblačilna omarica njegove male hčerke pa vedno nanovo izpraznjena. Potem so prišli časi stiske, dokler se ni rajni Stanko s svojo sposobnostjo uveljavil kot priznani organizator v mednarodnem založniškem podjetju Field Educational, kjer je kot inštruktor mladih kadrov novembra lani omahnil sredi dela, vedno poln novih idej in navdušenja.

Glavno življenjsko veselje Stanka Senčurja so bili kratki počitniški tedni v Ukvah. To je bila zanj duševna poživitve v neposredni bližini domovine, kjer je v njeni povojni ureditvi ni sprejel, a je življenjsko rabil njeno bližino, tisto, ki je nobene razmere ne morejo spremeniti. Pod tiste vršace, ki so dišali po Sloveniji, je prihajal kot na

fantovščine ali na nove maše, s polnim srcem pričakovanja in domotožja, z zabojem južnih italijanskih vin, ki si jih je za bogve kakšno ceno priskrbel, da je lahko nekaj prisrčno dobrega poklonil župniku in železničarju, gozdarju in žanjici, da je le slišal govorico in čustvovanje, ki sta bila sestavni del njegovega intimnega sveta.

Nikoli ne bom pozabil, kako sva v eni takih evforij iskala harmoniko po vsej Kanalski dolini. Ko sva jo končno dobila, sva si privoščila slovenski podeželski koncert, da je Stanka kar raznašalo od spominov na nekaj davnega in dobrega.

Oprosti, dragi Stanko, da nisem znal igrati kot mojstri. A če je vsaj malo dehtelo po Tvoji izgubljeni domovini, si upam mirno pogledati v Tvoje oči na zadnji, prijateljem razposlani fotografiji in nagovoriti še druge, ki so Te poznali: ne pozabite na Stanka iz Logatca, ki je iz daljnega Barija prihajal po domovinski kisik v blagoslovljene Ukve!

IRENA ŽERJAL

Imeti vse

*»Razorane ograde v neki nesmrtnosti.
Mene vleče v grob to razkošno življenje,
ko me jemlješ skozi noč
skozi temo in daljave,
morda do vesoljskega miru, ki je blizu
moje dobrave
Od kdaj do kdaj razkošje?
Od kod do kod smrt?
To vprašanje bo v meni ubilo človeka.
V katere prekate prodreva,
se vrneva,
zdaj ali nikoli,
ker je važno,
združiti pot gozdov in oceana
v okno vročega poletja,
z neznanimi cestami potrošnega vesolja
neke vere, ki ji imena ne vemo!«*

*»In to vprašuješ zdaj, žena,
ko je čas žganja!«*

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Irena Žerjal in Marija Mislej

Maja 1976 je izšla v samozaložbi v Trstu knjiga črtic *Morje ribe asfalt*, ki sta jo izdali Irena Žerjal in Marija Mislej. Črtic je štirideset, nobena ni podpisana, vsaka pa ima pod naslovom mesec in leto nastanka. Druga posebnost je, da so črtice obeh avtoric pomešane, vendar je lastnico brez večjih težav mogoče ugotoviti po vsebini, slogu in jeziku.

Irena Žerjal se je doslej predstavila javnosti s tremi knjigami pesmi: *Goreče oljke* (1969), *Topli gozdovi* (1972), *Klišarna utopičnih idej* (1974) in s povestjo *Tragedijica na grobljah* (1973; poročila o njih so v Mladiki 1972, 98-99; 1974, 117; 1975, 17-18). V črticah nadaljuje in širi dosežanje probleme iz pesmi in povesti. Tesno je povezana s svojo ožjo domovino, Tržaškim bregom, in ne more pozabiti, da so jim vzeli njive in vinograde za hranilnike nafte. »Biti bi morala trgatev, taka, ko mlade ženske vreščijo in dekleta bingljajo z nogami na škripajočih vozovih, vsevprek prepevajo in govorijo. Toda tisto jesen se je zemlja izravnala, grozdje so samo površno potrgali; tu in tam kakšen bel ali črn grozd, repljice so pustili, narkar je prišel buldožer in pomendral trte, travo, grmovje, drevesa pa so ležala s koreninami navzgor.« Ta razlašeni predel je bil »barvni despotski svet, bogat kot nebesa, kričeč kot orgle v bučnih cerkvenih praznikih«, zdaj se bo človek težko »navadil na dneve brez čričkov in noči brez škržatov, pokušanja sladkih sadežev, čivkanja brhkkih ptičic«. Ko se je vrnila iz Ljubljane, so jim vzeli najlepšo njivo. Misli je na to, kako bi se skupaj uprli, toda »preden smo se vsi zbrali in se drug drugega prepričali, kako naj se stvar uredi, so že prišli odloki in sončnega, prekrasnega poletnega dne so bili na njihvah buldožerji«.

Ne gre pa samo za razlastitve, ljudje tudi sami prodajajo kraško zemljo, na kateri so predniki hranili po deset otrok. »Niso izpustili svoje zemlje, ker so vedeli, da je zemlja vse, da iz zemlje vse vzklije.« Danes njihovi sinovi prodajajo gmajno in paštne, »zato da blestijo lepše in svetleje po križarjenju okoli sveta«.

Sprehaja se po Krasu in potem s podleski v Trstu krasi za Slovence pomembne stavbe. Končno je našla lenčice, o katerih so ji stare ženice pripovedovale, da so v njih namesile testa za tonu kruha: »Vdolbene so v prastar hrast, slone na grobo sežaganih kolcih, z grobim, oguljenim plohom za testo in kvas.«

Med vojsko so ženske veliko trpele. Nitka je zbirala padala in z njimi trgovala. Razočarana je nad človekom, ker iz ljudi le redko veje topel žar: »Vsakih sto let bi nemara vendarle srečali dobrega človeka. Prej — nikoli!« Življenje je ena sama dajatev. Ljubljane še ni doumela, a jo je razočarala: »Vstopila sem v menjalnico. Vljudnc vprašam v slovenščini. Gospa mi grobo odgovori, da me-

najo samo tujim državljanom. Pokažem potni list. Vidi, da sem iz Trsta. Čudila se je, da obvladam tako dobro slovenščino. Jaz pa sem se vsa stresla. Bila sem si no jasnem. Smo zares nezakonski. V Italiji smo številke, v Ljubljani — Italijani.«

Ne razume več mladih ljudi, zgubila je mladostne ideale, pomiri se le v razpadajoči cerkvi. Anita, osrednja oseba Tragedijice na grobljah, je še vedno nemirna, odhaja in se vrača. Tudi junakinja iz črtice *Ne smeš odpotovati* je pobegnila od mladega človeka, ki jo je ljubil, vendar se je vrnila že s prihodnjim vlakom. Ponatisnjena je *Bajka o ljubezni*, ki je dobila 1974 tretjo nagrado revije Mladika.

Žerjalova obravnava zamejske in lastne probleme, pripoveduje sproščeno, prizadeto, včasih s trpkim prizvokom in razočaranjem, kar pa ima vedno izvor v ljubezni do zemlje in ljudi. V njenih črticah cvete in dehti kraška zemlja. Njen slog je izbrušen, včasih prehaja v nekak ekspresionizem (npr. *Mahalijin glas*).

Marija Mislej se je sicer rodila v Benetkah (14. nov. 1936), kjer je bil oče železničar, njen pravi dom pa je Nabrežina. Maturirala je na slovenskem učiteljskem v Trstu (1956) in je zdaj učiteljica. Svojo pisateljsko pot je začela v Literarnih vajah in iz njih prešla v Mladiko že v prvem letniku 1957. In iz Mladike je tudi vzela svoje črtice in jih dopolnila z novimi. Tako se prvič v večjem obsegu predstavijo javnosti — z brezimno sramežljivostjo.

Mislejeva v svojih črticah v prvi osebi izpoveduje predvsem svoje osebne izkušnje, težave, misli in nazore. Že v prvi se spominja očeta: »Ob misli na svojega očeta se mi zgane nekaj v prsih. Oče, kaj vam je storila vojna? Zakaj ni pri nas več tiste družinske sreče, ki nas je vezala skupaj? Vse je postalo razbito ognjišče.« (*Zakaj*). V vojni je postal invalid in več ne more delati na polju. Zaradi njega mora v službo, in ker je ne more dobiti doma, odide v tuje kraje za domačo učiteljico. V Turinu je bila guvernanka triletnega sina pri bogati družini. »Zasovražila sem vse pretirano bogastvo.« Očeta, ki ji je umrl, se še večkrat spominja. Razlagal ji je neznane besede (*Učka*), vdihnil je v njeno »revno, ubogo dušo košček svojega plemenitega srca« (*Srce*), naučil jo je, »da cvetice govore« (*Žar*), vodil jo je v beneško gledališče La Fenice (*Biser*), najlepši trenutki njenega dneva so nad njegovom gomilo (*Žar*).

Razočarana je z učiteljsko službo. Najprej je ni mogla dobiti in je morala za domačo učiteljico, potem je delala v baru, srečala je predstojnika, ki ji je v obraz povedal, da ne bo mesta zanjo, med pisanjem naloge za učiteljski izpit je ugotovila: »Spoznavam, da nismo več ljudje.« Imela je težak razred, učenko Ani so presadili v italijansko šolo: »Mnogo me je Tvoj odhod naučil. Naučil me je to, da se ne splača idealno delati ne v razredu, ne v uradu, ne na polju, ne na njivi, ne na morju. Nikjer!« Nihče ne cení učiteljevega dela. Ljudje so iz svinca, maščevati se hočejo. Potrebujemo odprtost, širino, dialog. Toplo se

spominja pokojne prijateljice Lučke Štrekelj in prof. Turnška, ki jih je peljal na izlet na Višarje.

V črticah je veliko žalosti in razočaranja nad življenjem in ljudmi, pesimizma, ki ga tudi ljubezen ne more odstraniti, saj je fant daleč, nedosegljiv, samo v spominih. Veliko pa je tudi opisov naravnih lepot od Krasa do Višarj in čez.

Jezik je premalo izpiljen in izbran. Ne gre samo za tiskovne spodrsaljaje, ampak za grobe slovnične in pravopisne napake.

Ni razumljiva anonimnost in pomešanost črtic, ker ne more iti za skupno odgovornost, ampak vsak umetnik priča o sebi in svojih problemih in za svoje delo odgovarja. Tudi mesec in leto nastanka črtic nista važna.

Marko Kravos

Kravos je dosedanijma pesniškima zbirka *Pesem* (1969) in *Trikotno jadro* (1972, glej Mladika 1972, 118-119) pridružil letos *Obute in bose* pesmi; izšle so v Pesniškem listu št. 27, ki jih izdajata v Trstu ZTT in Založba Lipa iz Kopra.

V novi zbirki je 12 pesniških naslovov, pesmi pa so nastale v letih 1972-75. Po vsebini so zelo različne, bolj miselni utripi kot izpovedi o težavah sodobnega življenja. Kljub pogosti ironiji in nekaterim nepesniškim izrazom (če je pri mladih danes še kak izraz nepesniški)

pa je čutiti neko otožnost, nestalnost, hrepenenje po bregu iz onesnaženega sveta, po nečem trdnem (»vse je spet tu, mislim, / pa je vse drugače«). Privezan je na čevlje, »ki hodijo po svetu kar tako, / brez prave misli«. November je »brez barve, vonja in oblike«. Težko jo najde, pravi v pesmi O zvestobi, ker je vedno vse drugače, vse negibno, »samo potok teče v napačno smer / in ptice / so zdaj ribe«. Anakonda »je in ni / kača. / Ona ljubi cvetje in ptice / in svojo podobo.« Drevesna senca je proti večeru »tangenta na nebo / Daljica v mir.« Nekje mora biti »prehod predor preliv« iz zamazanega sveta. Temni se in pesnik hrepeni »po naročju črnih ženskih las«. V petih pesmicah duhoviči o piki, češ: »Pika na stropu / je muha / pika na nebu / je zvezda... Ko se pika napije / postane dvopičje... Pesem brez pike / je pesem brez omike... Največja pika je svet... smrt, to je zadnja pika.« V Zamejski žalosti poje o zamejcih, ki da so vsi žalostni: »Ko je žalost največja, / postane zamejec pesnik, / ko je pisatelj največji zamejec, / postane politik: / žalosten politik žalostnih časov / v žalostnem zamejstvu.« Zamejci so zajci, od žalosti postanejo zamorci, k njim romajo rojaki in jim kličejo: »nemajni ostanite, kremeniti«. V Drugi žalostni se smili sam sebi, v Slovesu od mladosti pa je mladost »tri klaftre« pod zemljo, »bolezen in usoda že trka na srce«.

Jezik je sodobna pesniška govorica, a ga zna tudi izbrusiti, kar dokazuje November, ki je dragocena razpoloženjska pesem. (dalje)

poldnevnik slovenski poldnevnik slovenski

+ FRANCE GLAVAČ

V četrtek, 9. septembra, je v Cláypole pri Buenos Airesu v Argentini umrl duhovnik France Glavač. Bil je med stebri Slovenske kulturne akcije in Sija slovenske svobode, kjer je objavljaval ostre članke s psevdonimom »Muranus«.

ŠKOF SLOVENSKE KRVI

V ZDA so »odkrili« še enega škofa, ki je po materi slovenske krvi. NORMAN MCFARLAND, ki je bil doslej pomožni škof San Francisca, je bil imenovan za novega škofa v Reno v Nevadi. Njegova mati se je baje kot dekle pisala Planinšek. To je že tretji primer, ki je zadnji čas prišel na dan, da ima ameriški škof slovensko mater. O tem poročajo avstralske Misli.

+ ANTON SINIGOJ

V daljni Argentini je 8. julija letos umrl Anton Sinigoj, veleposestnik in industrijalec v El Bolsónu (Provincia Rio Negro), južno od Bariloč. Rojen leta 1900 v Dornberku na Primorskem, je rajni prišel v Ameriko leta 1925. Naselil se je v kraju Cinco Saltos in delal na posestvu pri mednarodno znanem genetiku Backhouse. Izpopolnil se je v sadjarski stroki in se ji posvetil. Bil je Sinigoj tudi pionir argentinskega hmeljarstva,

ki ga je začel že leta 1949 in sicer po nasvetu in navodilih prijatelja dr. Leskovarja, specialista v tej stroki. Bil je prvi hmeljar, ki je postavil moderne sušilnice in obiralne stroje za hmelj. Posvečal se je tudi lesni industriji. Bil pa je — kot poroča Svobodna Slovenija z dne 5. avgusta — zaveden Slovenec in vedno vesel slovenskih obiskov.

NACE HREN

V Clevelandu je 27. julija praznoval 85. rojstni dan Nace Hren, nekdanji lesni trgovec, posestnik in vrhniški župan. Pred vojno je bil kot pristaš Slovenske ljudske stranke izvoljen za vrhniškega župana in je ostal na tem mestu do leta 1945, ko je zapustil domovino in odšel v begunstvo.

SLOVENSKE ŽENE V ARGENTINI

V Buenos Airesu v Argentini obhaja letos 10-letnico svojega obstoja ZVEZA SLOVENSKEGA MATER IN ŽENA. Zveza združuje »vse matere, žene in vzgojiteljice, ki soglašajo s krščansko, slovensko, demokratsko ideologijo«. Zveza prireja vsak mesec sestanke, ki so združeni s predavanji. Druga smer delovanja je dobroteljska. Poleg tega prireja zveza nekatere prireditve in daje še druge koristne pobude.

MARTIN JEVNIKAR

Svobodna Slovenija

V Buenos Airesu v Argentini izhaja že 35. leto tednik SVOBODNA SLOVENIJA — Eslovenia Libre, politično, kulturno in informacijsko glasilo zdamskih Slovencev.

Izhajati je začela 22. novembra 1941 v Ljubljani kot ilegalno glasilo Slovenske legije ter se je borila proti fašističnim in nacističnim okupatorjem in komunistom, prinašala pa je informacije in poročila iz zavezniškega tabora. Izdajal in urejal jo je Miloš Stare, ki se je skrill pod ime Miha Medved, pomagali so mu trije prijatelji. Izhajala je razmnožena na ciklostil približno vsake tri tedne v tisoč izvodih. Ker je bilo njeno prenašanje iz Ljubljane nevarno, so ustanovili podružnice na Dolenjskem in Notranjskem, te so dobivale iz Ljubljane matrice in same razmnoževale in širile list. V času največjega razmaha, to je konec leta 1942, je dosegala skupna naklada šest tisoč izvodov. Nekaj mesecev pred koncem vojne 1945 je list prenehal izhajati.

Dne 4. decembra 1947 je prišel Miloš Stare v Argentino in takoj obnovil Svobodno Slovenijo. Že 1. januarja 1948 je izšla prva tiskana številka na štirih straneh in v manjšem formatu (28x40 cm). Bravcem se je predstavila z uvodnikom *Zvestoba svobodi, resnici in pravici*, kjer je Stare med drugim zapisal: »Danes v Sloveniji ni laških fašistov in nemških nacistov. Je pa v Sloveniji kljub temu še vedno najstrahotnejše nasilje, ki ga izvajajo komunisti. Laž in krivica pa sta vsakdanja hrana, s katero krmi režim še vedno zaslužnjene Slovence. Laž in kleveta pa je blago, ki ga režim na debelo izvaža in razširja tudi med Slovence Južne Amerike. Naše delo zato ni končano. Dolžni smo, da nadaljujemo delo, započeto že leta 1941 v domovini, pa smo ga morali leta 1945 prekiniti v izgnanstvu. Svobodna Slovenija je pred Vami. Prva številka v argentinski izdaji. Vse poštene Slovence v Južni Ameriki pozivamo, da se pridružijo naši borbi proti vsakemu nasilju in da vsi sprejmejo naše geslo: Borba za svobodo slovenskega naroda, borba za zmago pravice.«

Tega načela se drži list do danes. Sprva je pomagal Staretu Ruda Jurčec, pozneje dr. Tine Debeljak, Pavel Fajdiga, Pavle Rant, Jožko Krošelj in Janko Hafner, danes sestavljajo uredniški odbor: Miloš Stare, kot izdajatelj in odgovorni urednik, Pavel Fajdiga, dr. Tine Debeljak, Slavimir Batagelj in Tone Mizerit, kot glavni urednik.

Leta 1949 je začela Svobodna Slovenija izhajati kot tednik, leto pozneje je povečala svoj format na obliko velikih listov (35,5x52 cm). Leta 1949 je imela mesečno

prilogo *Delo in svet*, naslednje leto prilogo o sodobnih slovenskih vprašanjih. Ob posebnih prilikah je izšla številka na več straneh. Počasi se je list razširil na vse države, kjer živijo slovenski zdomci, jih povezuje, ohranja v njih narodno zavest in verske tradicije. Svoje dopisnike in sodelavce ima po vseh državah, zato je verno ogledalo življenja, težav in uspehov slovenskih ljudi po svetu.

Prvi dve strani sta navadno posvečeni političnim in idejnim vprašanjem, druga stran pod črto poročilom o publikacijah v zdomstvu in zamejstvu ali feljtonu o slovenskih zadevah. Na 3. strani so najprej *Novice iz Slovenije* in tu so strnjeno podani važnejši dogodki, tudi seznam umrlih. Sledi poglavje *Slovenci v Argentini*, kjer so osebne vesti o krstih, porokah in smrtih, poročila iz vseh slovenskih naselbin o verskih, prosvetnih in šolskih prireditvah, spominski članki s sliko pomembnejših umrlih in podobno. Na zadnji strani so *Obvestila*, iz katerih vidimo, da imajo vsak dan po več prireditev, sestankov, sej itd. *Po športnem svetu* prinaša novice o važnejših športnih dogodkih, sledijo oglasi slovenskih podjetij, pod črto je podlistek. V podlistku so izšli romani: Hugo Wast: *Ivana Tabor* in 666, Franz Werfel: *Pesem o Bernardki*, Luis de Wohl: *Zemlja je ostala za nami*, zdaj izhajajo že drugo leto spomini Ludvika Puša iz ZDA *Na dolgo pot*.

Vsa leta so v listu sodelovali odlični slovenski pisatelji, znanstveniki in javni delavci: pesnik Anton Novačan, pesnik in literarni zgodovinar Tine Debeljak, pisatelj Karel Mauser, pisatelj in politik Ruda Jurčec, vseučiliški profesor Ivan Ahčin, prelat dr. Alojzij Odar, polkovnik Vladimir Vauhnik, urednik France Kremžar, ravnatelj Marko Bajuk, škof dr. Gregorij Rožman, politika dr. Bogumil Vošnjak in dr. Alojzij Kuhar, mons. France Gabrovšek idr.

Svobodna Slovenija je razgiban list in podaja izčrpno podobo slovenskega življenja v zdomstvu, zato bodoči zgodovinar o slovenskem izseljenstvu ne bo mogel mimo nje. Zanima se tudi za življenje Slovencev v Italiji in podpira njihovo borbo za narodne pravice.

Svobodna Slovenija je takoj ustanovila tudi *Založbo Svobodne Slovenije*. V njej je najprej izdala *Koledar Svobodne Slovenije* za leto 1949. Koledar se je kmalu razširil v *Zbornik* in doslej jih je izšlo 24, zadnji ima 480 strani velikega formata in 89 ilustracij. Poleg Zbornika je izšlo še sedem drugih knjig. Tako je Svobodna Slovenija poleg Slovenske kulturne akcije največja slovenska založba v zdomstvu.

Drobcji iz manjšinskega sveta

POMEMBNA RAZSODBA

17. decembra lani je deželno upravno sodišče Furlanije - Julijske krajine razveljavilo del dekreta predsednika deželnega odbora (št. 01548, 27. junija 75), ki izključuje imenovanje enega predstavnika Slovenskega gospodarskega združenja v tržaško pokrajinsko obrtniško komisijo kot obrtniškega sindikalnega predstavnika.

V rzsodbi je sodišče rešilo več vprašanj glede postopka in »večje sindikalne reprezentativnosti« SGZ na obrtniškem področju. Zelo pomembno pa je dejstvo, da je sodišče vzelo v poštev tudi vprašanje manjšinske zaščite, ne da bi se priziv SGZ na to skliceval. Na straneh 8 in 9 rzsodbe namreč piše: *»A gre še za nekaj. Pri primeru je bilo jasno, da je organizacija, ki je vložila priziv, edina reprezentativna organizacija tržaških obrtnikov, ki so se želeli označiti za slovensko manjšino. Če zdaj upoštevamo, da 3. člen deželne nega statuta priznava enakost pravic in ravnanja vsem državljanom, ne glede na jezikovno skupino, h kateri pripadajo, in da obvezuje deželo, da štiti zgodovinske in kulturne značilnosti jezikovnih manjšin, sklepamo, da je moral predsednik deželnega odbora upoštevati pri ocenjevanju večje reprezentativnosti sindikalne organizacije obrtnikov slovenske manjšine, da bi ji zagotovil soudeležbo pri sestavi pokrajinske obrtniške komisije, dva različna javna interesa, ki pa delujeta v isti smeri: po eni strani interesa, da prilagoditi predstavništvo organizacije v omenjeni pokrajinski komisiji na podlagi dejanske odzivnosti, ki jo ima med operaterji na tem sektorju, po drugi strani pa interesa, da vsekakor v isti komisiji zajamči predstavništvo slovenske manjšine, če je ta ustvarila organizacijo večjega obsega.«*

Tudi zato, ker je deželni odbor »povsem zanemaril ali celo izključil primernost, da zajamči predstavništvo slovenske manjšine v komisiji«, je sodišče delno razveljavilo dekret. S tem so sodniki pokazali odprtost za novejšo, manjšinam naklonjene poglede na manjšinsko zaščito v okviru italijanske zakonodaje. O tem je na primer govoril na tržaški manjšinski konferenci prof. Pizzorusso. Poudaril je, da posebno po sprejetju ustavnega zakona, ki je spremenil deželni statut Tridentinske - Južne Tirolske, ni mogoče imeti manjšinsko zaščito za snov, ki spada v pristoj-

nost državne ali kake druge zakonodaje, kot je to stalno trdilo ustavno sodišče. Manjšinska zaščita je eno temeljnih načel italijanske ustavne ureditve in obvezuje zakonodajno, izvršno in pravosodno oblast, krajevne ustanove ter zasebnike. Zato je po Pizzorussovem mnenju nezakonit vsak akt, ki je v nasprotju s tem načelom ali ki ga ne upošteva.

Pri omenjeni rzsodbi je deželno upravno sodišče potrdilo to razlago, saj je priklicalo neupoštevanje 3. člena deželne nega statuta F-JK, ki je del italijanske ustavne ureditve.

Deželna uprava je vložila s pomočjo državne generalne advokature priziv na državni svet. Med drugim piše o *»privilegiju manjšinske organizacije«* in o *»diskriminaciji ostalih«*. Kljub temu je 7. aprila 1976 imenovala predstavnika SGZ v pokrajinsko obrtniško komisijo, ker državni svet ni začasno odložil izvršitve rzsodbe.

DRŽAVLJANSKE IN POLITIČNE PRAVICE

Letos je končno stopila v veljavo *meddržavna pogodba o državljanskih in političnih pravicah*. Za seboj ima dolgo zgodovino. Pogodbo o človečanskih pravicah so začeli sestavljati v okviru Organizacije združenih narodov junija 1947. Predloge je generalna skupščina pregledovala od leta 1954 do 1966. 16. decembra 1966 so končno odobrili dve pogodbi: o državljanskih in političnih ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Za tem dejstvom in za temi letnicami se seveda skrivajo dolgoletni spori, različni interesi in kompromisi. Pomenljivo je tudi to, da je šele pred nekaj meseci ratificirala pogodbo o državljanskih in političnih pravicah, ki nas tukaj zanima, 35. država podpisnica. To je bil tudi pogoj, da je vsaj za te države stopila v veljavo.

Obe pogodbi utrjujeta načelo nediskriminacije in naštevata vrsto pravic. Prepovedana je seveda tudi vsaka diskriminacija zaradi jezika ali narodne pripadnosti. Pogodba o državljanskih in političnih pravicah vsebuje tudi člen, ki govori izrecno o članih manjšin. To je znani 27. člen, ki se glasi tako: *»V državah, v katerih obstajajo etnične, verske ali jezikovne manjšine, se ne more odvzeti osebam, ki pripadajo tem manjšinam, pravica, da skupno z drugimi člani svoje skupnosti uživajo svojo kulturo, da izpovedujejo in izražajo svojo vero ali da uporabljajo svoj jezik.«*

Člen 20,2 pa pravi: *Vsako pozivanje, ki pomeni napeljevanje na diskriminacijo, sovražnost ali nasilje, k narodnostnemu, rasnemu ali verskemu sovraštvu je z zakonom prepovedano.*»

Za manjšine ne more biti ta pogodba zadovoljiva, saj v njej ni govora o manjšinah kot subjektih, čeprav čl. 27 omenja skupnosti. Brani le pravice posameznika, drugačne formulacije je večina v OZN odklonila. Poleg tega ne govori o zaščiti manjšinskih značilnosti, temveč le o prepovedi zapostavljanja zaradi njih. To je v nasprotju s sodobnim stvarnim gledanjem na enakopravnost, ki ne sme biti le formalna, ampak dejanska, kar lahko dosežejo posebni ukrepi. Dalje je besedilo nedoločeno, saj lahko na primer kultura manjšine vključuje lastne šole ali pa tudi ne.

Kljub vsemu temu je pogodba trenutno najpomembnejši meddržavni dogovor o človeških pravicah, saj je ne moremo soditi le po teh določilih o manjšinah. S pomočjo širše razlage številnih členov lahko postane sredstvo tudi v boju za manjšinske pravice. To velja v prvi vrsti za tiste manjšine, ki jih odkrito preganjajo.

Žal pa pogodba ne predvideva uspešnejših sankcij zoper države podpisnice, ki ne spoštujejo dogovora. Tudi ugotavljanje prekrškov ni lahko. Posebni Odbor za človečanske pravice pregleduje letna poročila podpisnic o uživanju človeških pravic v državi in lahko dela pripombe k njim. Šele posebna klavzula dopušča možnost, da država, ki jo sprejme, opozori na prekrške v drugi državi, ki je tudi sprejela klavzulo. Čisto posebna listina pa omogoča državljanom države podpisnice, da veljavno predložijo odboru pritožbe glede kršenja njihovih državljanskih in političnih pravic.

Italija še ni ratificirala meddržavne pogodbe o državljanskih in političnih pravicah, zato pogodba za nas nima veljave.

KAZNI ZA ŠČUVANJE

13. oktobra 1975 je italijanski parlament ratificiral meddržavno pogodbo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki so jo odobrili v okviru OZN 7. marca 1966. Pogodba je stopila v veljavo že leta 1968, zato je zdaj del italijanske zakonodaje. Objavljena je v prilogi k št. 337 italijanskega uradnega lista (23.12.75).

Pogodba je zelo pomembna tudi za narodne manjšine, saj o pojmu rasne diskriminacije sama razlaga, da »označuje vsako razlikovanje, izključitev, omejitev ali privilegij, ki temelji na rasi, barvi, pokolenju, narodni ali etnični pripadnosti in ki ima za cilj ali učinek odpravo ali oviranje enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja človeških pravic in temeljnih svobostin na političnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem polju ali na katerikoli drugem področju javnega življenja« (čl. 1, 1).

Države podpisnice se obvezujejo, da bodo preprečile vsako diskriminacijo in da bodo zagotovile enakopravnost na vseh poljih. Člen 5 tako našteva vrsto državljanskih, političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Pomembno je dejstvo, da pogodba priznava potrebnost posebne zaščite za uresničevanje dejanske enakopravnosti: »Države podpisnice bodo sprejele, če bodo to zahtevale okoliščine, posebne in konkretne ukrepe na socialnem, ekonomskem, kulturnem ali drugem polju, da na dolžni način zagotovijo razvoj ali zaščito nekaterih rasnih skupin ali oseb, ki pripadajo tem skupinam, da jim tako enakopravno zajamčijo polno uresničevanje človeških pravic in temeljnih svobostin. Ti ukrepi ne bodo mogli imeti v nobenem primeru za učinek ohranitev neenakih ali različnih pravic za različne rasne skupine, ko bodo enkrat doseženi cilji, za katere si prizadevajo.« (čl. 2, 2; podobno čl. 1, 4). To je več kot varstvo pred diskriminacijami, ki ga uresničuje pozneje sprejeta pogodba o državljanskih in političnih pravicah, vendar je lahko zadnji stavek zelo nevaren. Manjšina bo sicer že po svoji naravi vedno potrebna zaščitnih ukrepov, države pa bi lahko drugače razlagale stanje v svojih mejah, saj se najdejo ljudje, ki vidijo že v samobitnosti »ghetto« ali »apartheid«.

Omeniti je treba tudi 7. člen, ki se glasi tako: »Države podpisnice se obvezujejo, da bodo sprejele takojšnje in učinkovite ukrepe, posebno na področju šolstva, vzgoje, kulture in informacij, za boj proti predsodkom, ki vodijo k rasni diskriminaciji, za pospeševanje razumevanja, strpnosti in prijateljstva med narodi in rasnimi ali etničnimi skupinami ter za širjenje ciljev in načel statuta OZN, splošne deklaracije o človeških pravicah, deklaracije OZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in te konvencije.«

Zelo pomembno je tudi določilo 4. člena, ki ga za Italijo uresničuje 3. člen ratifikacijskega zakona: »Če pri dejanju ne gre za hujši zločin, je, zato da se izvrši določilo 4. člena konvencije, kaznovan z zaporno kaznijo od enega do štirih let:

a) kdor na katerikoli način širi ideje, ki temeljijo na rasni večvrednosti ali na rasnem sovraštvu;

b) kdor na katerikoli način ščuva k diskriminaciji ali ščuva k izvrševanju ali izvršji dejanja nasilja ali napeljevanja k nasilju do oseb zato, ker pripadajo narodni, etnični ali rasni skupnosti.

Prepovedana je vsaka organizacija ali združba, ki ima med svojimi nameni ščuvanje k rasnemu sovraštvu ali k rasni diskriminaciji. Kdor sodeluje pri takih organizacijah ali združbah ali pomaga pri njihovem delovanju, je kaznovan z

(dalje na strani 147)

Zbornik Svobodne Slovenije 1973-1975

Ob 30-letnici odhoda iz domovine so v Argentini izdali 24. Zbornik Svobodne Slovenije za leta 1973, 1974, 1975 (480 strani velikega formata in 89 ilustracij). Uredili so ga uredniki tednika Svobodna Slovenija in Danica Kanal Petriček.

Na prvem mestu je že sedmo nadaljevanje obširne razprave dr. Antona Podstenarja Boj slovenske manjšine v krški škofiji na Koroškem, Avstrija, za verski pouk otrok v slovenščini. V tem Zborniku obravnava avtor Uničenje zgodovine koroških Slovencev, Uničenje slovenskih imen in Oženeje slovenskega ozemlja. Delo je pretresljiva podoba o tem, kako skušajo avstrijski zgodovinarji tudi s potvarjanjem zgodovine izbrisati Slovence, ko so jim

spremenili priimke in krajevna imena in jim vzeli dve tretjini nekdanje zemlje. Celotno delo bi bilo treba ponatisniti v knjigi.

Med razpravami - dokumenti - pričevanji so najprej zanimiva poročila in pisma Angleža Johna Corsellisa, ki je kot vodilni uradnik deloval med Slovenci v taboriščih Lienz in Spittal na Koroškem. V njih je polno priznanj o slovenski sposobnosti, rednosti in značajnosti. Vinko Lipovec je popisal dachausko taborišče, dr. Jože Velikonja je prispeval obširne popotne zapiske po Sloveniji in Jugoslaviji, Ljubo Sirc razpravlja o samoupravljanju, dr. Oton Ambrož o hrvaškem vprašanju, Pavel Fajdiga o KPJ in Jugoslaviji. Za zgodovino so važni Dokumenti dr. Krekove delavnosti v emigraciji. Zajeti so iz angleških uradnih arhivov in kažejo, kako je Krek obveščal angleške oblasti o razmerah v Sloveniji med vojno, o vračanju domobrancev in njihovi usodi in drugem. Tine Debeljak predstavlja Bakuninov Revolucionarni katekizem iz leta 1869, Milan Komar je prispeval pet kratkih esejev z naslovom Gozd ovijalk. Tu je še izjava in poziv Narodnega odbora za Slovenijo.

Drobcji iz manjšinskega sveta

(nadaljevanje s strani 146)

zaporno kaznijo od enega do petih let samo zaradi dejstva, da sodeluje ali pomaga.

Kazni se zvišajo za voditelje in pobudnike takih organizacij ali združb.

Tako je v bistvu prišel v italijansko zakonodajo princip, za katerega se je na pobudo Slovenske skupnosti izrekel deželni svet. Ta je dvakrat (16. marca 1966 in 1. julija 1969) izglasoval zakonski osnutek Slovenske skupnosti za kazensko zasledovanje hujskanja k narodnostnemu sovražstvu in ga predložil parlamentu na podlagi 26. čl. deželnega statuta. Obakrat je osnutek obležal v parlamentu, čeprav so ga obravnavali po komisijah.

Meddržavna pogodba o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije predvideva učinkovitejša sredstva za spoštovanje določil kot pa pogodba o državljskih in političnih pravicah. Tudi tu deluje odbor, ki pregleduje poročila držav podpisnic o uresničevanju določil pogodbe v njihovih mejah. (Znane so polemike ob avstrijskih poročilih.) Če država podpisnica meni, da druga država podpisnica ne spoštuje pogodbe, lahko opozori odbor. Če državi sami ne rešita vprašanja, posreduje odbor. Če se po mnenju države položaj ni izboljšal, lahko na lastno pobudo veljavno spravi stvar pred mednarodno sodišče (čl. 22).

Državljanji države, ki sprejme posebno klavzulo, imajo pravico tudi do poročil odboru o doživetem kršenju pogodbe (čl. 14). Odbor posreduje in pošlje državi in osebi nasvete in priporočila. V omenjenem uradnem listu nič ne piše, da bi Italija sprejela to možnost.

(se nadaljuje)

Primorski Slovenci v boju za svoje pravice je naslov tretjemu oddelku. Bogdan Novak priobčuje drugi del razprave Slovenci v Italiji, kjer je zbranega veliko materiala o perečih vprašanjih, o uporabi jezika, razlaščenju, vojaških služnostih, rezervatih in podobnem. Prav in koristno bi bilo, da bi razpravo v celoti ponatisnili v Trstu ali Gorici. Prav tako je pomembna razprava Antona Kacina o beneških Slovencih, kjer je po zgodovinskih virih prikazano, kako se je Benečanom godilo v preteklosti in sedanjosti.

O slovenskem andinizmu ob 25-letnici govori Vojko Arko, Jure Skvarča opisuje vzpon na Cordón Mascarello.

V oddelku Slovenstvu v čast — narodu v ponos so predstavljeni trije ugledni zdomci. Dr. Branislava Sušnik je raziskovalka indijanskih plemen v Južni Ameriki, ravnateljica etnografskega muzeja in profesorica na univerzi v Asuncionu v Paragvaju. Dr. Bogdan Novak je prof. na univerzi v Toledu v ZDA in avtor znane knjige o Trstu, ki je izšla v angleščini in italijanščini. France Jerman je bil večletni argentinski smučarski prvak, potem trener in organizator, zdaj je predsednik bariloške sekcije SPD.

Naslednji oddelek je posvečen 30-letnici odhoda iz domovine. Tega dogodka se spominja Miloš Stare, predsednik Narodnega odbora za Slovenijo. Prikazana je slovenska gospodarska podjetnost v Argentini in tu so navedena nekatera podjetja, ki so jih postavili Slovenci in se z njimi uveljavili v novi domovini in v svetu. Najvažnejša pa je razprava Tineta Debeljaka Trideset let zamajske književnosti. Na 57 straneh je strnil vse, kar so slovenski izseljenci po svetu ustvarili po vojni. Čeprav

(dalje na strani 148)

Kako dolgo še?

Italija je demokratična republika in njene ustanove ščitijo svobodo in enakost državljanov ter njihovih organizacij. Na žalost pa je način življenja v naši državi tak, da se svoboda pogostokrat sprevrže v razbrzdano samovoljnost, medtem ko je enakost spoštovana s takim relativizmom, da služi le še za formalni zaslon dejansko samovoljnih razlikovanj.

Omejimo se tu na akcijsko področje, ki spada v našo pristojnost. Znano je, da vzdržuje INPS z delavskimi patronatskimi ustanovami stalne stike za preučevanje tehničnih problemov, ki se tičejo oblik in načinov socialnega skrbstva. Pred nekaj leti pa se je pri INPS, največjem skrbstvenem zavodu v naši državi, udomačila razvada, da imajo predstavniki zavoda ločene sestanke s patronati in sicer po eni strani ločeno s patronati INCA-CGIL, INAS-CISL in ITAL - UIL, po drugi strani pa ločeno z vsemi drugimi ali s skupinami drugih.

Sprva je namreč kazalo, da hoče upravni svet zavoda rešiti vprašanje skupnega sklicanja vseh patronatov z imenovanjem posebne komisije, kar se je zgodilo 27. marca 1975. O-

menjena komisija je dobila nalog, da preuči, kako bi se dalo poživiti sodelovanje med INPS-om in patronati na osrednji, kot tudi na obrobni ravni.

Vendar pa je ta komisija, čeprav so predstavniki patronata E.P.A.C.A. večkrat ožigosali tako obnašanje, vzdrževala stike samo z enotnim središčem patronatov INCA, INAS in ITAL, s katerimi je bil nedavno dosežen sporazum v naslednjih točkah patronatske dejavnosti v korist delavcev: 1. notifikacija sodnih prizivov; 2. upravni prizivi zaradi molka oziroma zavrnitve v smislu 7. člena zakona št. 533/73; 3. skupna uporaba avtomatskih sredstev; 4. sporočanje diagnoz, ki jih izrečejo zdravniki ob ugotavljanju nesposobnosti za delo; 5. način izvajanja skupinskih zdravniških pregledov; 6. sestanki INPS-patronati.

O tem sporazumu so bili patronati obveščeni iz časopisov, kasneje pa so dobili zadevno obvestilo tudi s strani predsednika INPS-a Montagnanija.

Sporazum, sklenjen z enotnim središčem patronatov INCA, INAS in ITAL, predstavlja izredno nevaren postopek, ne samo zato, ker krši na-

čelo enakosti patronatov, zajamčeno v 12. členu delavskega statuta, ampak tudi zato, ker preprečuje delavcu, da bi svobodno izbral patronat in mu zaupal varstvo svojih koristi v zadevi socialnega skrbstva. Gotovo je izven vsake diskusije pravica patronatov, da med seboj sodelujejo in se povežejo v enotno središče. A v primeru, da INPS vzdržuje z nekaterimi patronati prednostne odnose in gre pri tem tako daleč, da se z njimi predhodno dogovori glede vrste postopkov, ki se nanašajo na izredno pomembne aspekte patronatske dejavnosti, tako postopanje spravi ostale patronate v nedvomno podrejen položaj in to ne glede na morebitno pozitivno ali negativno ocenjevanje njihove dejavnosti, kar ima nujno posledico, da imajo ti patronati manj možnosti, da bi opravili svojo nalogo na povsem zadovoljiv način. Delavci, ki so se obrnili na take patronate, imajo od tega veliko škodo in so tako prisiljeni, da se obrnejo na patronate, ki jih INPS neupravičeno postavlja na prvo mesto.

Žal nam je, da moramo vse to beležiti, a smo hkrati trdno odločeni, da ne priznamo nikomur pravice prorojenstva in da zahtevamo od javne uprave, da se strogo drži zakonskih norm. Le pod pogojem, da si nihče ne lasti pravice edinega pravega tolmača in zagovornika delavskih koristi, je možno sodelovanje v izključno korist delavcev.

EDVARD ŽERJAL

Zbornik Svobodne Slovenije 1973-75

(nadaljevanje s strani 147)

so raztreseni po vsem svetu in povsod pišejo, je središče Argentina z vrsto založb, revij in kulturnih ustanov.

V Razgledih so spet trije članki iz Koroške: o glasbeniku dr. Ciganu in njegovem zboru Gallus, ki je gostoval v Ameriki, o slov. gimnaziji v Celovcu in o visokošolskem domu Korotan na Dunaju. Članka sta še o senatorjih Lauschetu iz ZDA in Lajovicu iz Avstralije, poročila pa o Slovencih v Braziliji, Kanadi in Venezueli.

Zbornik je najbolj reprezentativna slovenska knjiga v zdomstvu, bogata in temeljita, pri njej sodelujejo avtorji različnih strok in nazorov, razprave so znanstveno na višini, poročila kažejo težave in uspehe Slovencev po svetu. V 24 Zbornikih je sodelovalo nad 300 ljudi, ki so napolnili okrog 7.500 strani.

MARTIN JEVNIKAR

V OCENO SMO PREJELI:

MEDDOBJE, XV — 2. Iz vsebine: Vinko Brumen: Franceta Vebra mesto v filozofiji; Marjanca Savinšek: Meni je slikarstvo življenje; Franc Jeza: Kosezi. Sledi proza in poezija Vladimira Kosa, Milene Merlak in Odon.

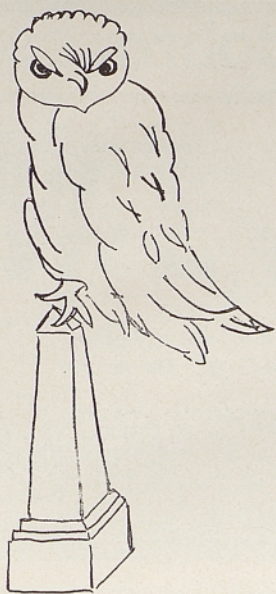
POSVET O SLOVENSKEM ŠOLSTVU, referati, prispevki in razprava. Gradivo o slovenskem šolstvu v Italiji. Izdal SLORI, Založilo ZTT, Trst 1976.

JOSIP TAVČAR: UTVARE. Trije dramski teksti. Izdalo ZTT, Trst 1976.

ALI PODRIMJA: PESNIŠKI LIST št. 31. ZTT - Trst in ZA-LOŽBA LIPA - Koper, 1976.

FRANCE FORSTNERIČ: PESNIŠKI LIST št. 32. Ista založba.

čuk na obelisku

ČUK - Agencija za pomirjenje živcev

UMETNIŠKI DOGODEK

Na vseh mrtvih dan bo Slovenska kulturno - gospodarska zveza (umetniški odsek) priredila v foyerju Kulturnega doma v Trstu pomembno umetniško razstavo. Številni eksponati bodo ponazorili tridesetletno razvojno pot teme od TRST JE NAŠ do OSIMO PA IMAŠ. Razstavljene boste videli gvaše, tuše, akvarele, ujedanke, olja, radenske itd. Na razpolago bo tudi posebna izdaja našega Primorskega dnevnika, doslednega borca od TRSTA NE DAMO do OSIMO SI VZAMEMO SAMI. Prisotno bo tudi Pogrebno društvo iz Bazovice, ki bo prižgalo sveče pod eksponate. Obiskovalci lahko pridejo tudi s petrolejkami.

PREKLIC

Izjavljam, da sicer še nisem živel, a tudi umrlo še nisem. Iščem predavateljev in tem. Zaželen vsak predavatelj, samo da nosi hlače, in vsaka tema, tudi če je bila prej obdelana

v katoliškem Društvu slovenskih izobražencev. Samo da postanem kaj več kot ime! Samo ime biti je žalostno.

Slovensko socialistično
kulturno društvo
»Henrik Tuma«

OBJAVA

Tudi po Osimu bom zmeraj na razpolago za vsakršna distanciranja matičnim in zamejskim kulturnikom, od Idrije navzdol. Zagotovljena druga stran! Za distanciranje od ZALIVA zagotovljen lep okvirček v nedeljski številki.

Primorski dnevnik

ČASTNI DOKTORAT

Filozofska fakulteta ljubljanske univerze je podelila častni doktorat iz slavistike predsedniku Slovenske kulturno - gospodarske zveze Borisu Race, in sicer za njegov znanstveni nastop na nedavnem zborovanju Slavističnega društva v Trstu. Univerza je potem povabila slavljenca na zakusko Pod lipo na Rimski cesti. Dr. h.c. Boris Race pa je s svojo znano uglajenostjo to počastitev odklonil, češ da bi Enotni slovenski kulturni prostor utegnil razumeti to kot spogledovanje s klerikalizmom (Lipa!), v Rimski ulici pa bi lahko videl asociacijo na Vatikan. Ob napitnici pri Mačku je dr. h.c. Boris Race razkril, da piše slavistično delo ESKAGEZEJEVSKI IZVOR SLOVENCEV.

(Lipe: Čo, zakaj pa ni pozdravil tistih slavistov tudi dr. Štoka, če jih je Race?)

Jape: Veš, da se ne spominjam, če je Race dobil na volitvah več glasov...

Lipe: Nobenega ni dobil, pri moji duši, dr. Štoka pa okrog deset tisoč!

Jape: Dr. Štoka je doktor prava, buček, ne pa slavistike!)

OBJAVA

Podpisani javljam vsej slovenski javnosti v zamejstvu, da bom po zaključenem ciklusu zapisov o pluralizmu in objektivnosti na tržaškem radiu, posvetil niz kritičnih komentarjev in pripomb pluralizmu in objektivnosti na radiu Koper.

Podpisan »Nip«

stalni sodelavec za radijska vprašanja pri tržaškem slovenskem dnevniku

R A Z P I S

1. Revija Mladika razpisuje

V. literarni natečaj

za izvorno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine, z željo da bi dela odražala življenje, delo in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

Prva nagrada: 50.000 lir

Druga nagrada: 30.000 lir.

Tretja nagrada: 20.000 lir.

3. Rokopise je treba poslati v dveh izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 15. decembra 1976. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj bodo v posebnem sprememnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

4. Ocenjevalno komisijo sestavlja: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj prof. Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec in pesnica Ljubka Šorli - Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1977. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

SPOROČILA UPRAVE

V prihodnji številki bomo naročnikom priložili poštno položnice za plačilo naročnine. Prosimo, da bi jo čimprej nakazali. Zaradi vedno višjih tiskarskih stroškov bo naročnina za leto 1977 nekoliko zvišana, znašala bo 5.000 lir (podporna 10.000). Prosimo vse naročnike, posebno tiste iz tujine, ki dolgujejo zaostalo naročnino, da čimprej poravnajo svoj dolg.

DAROVI

Za tiskovni sklad sta darovala: M.Š. iz Trsta v spomin pok. Josipa Podobnika 10.000 lir; Helmut Hartman iz Celovca 1.000 lir.

zasmehindobrovoljozasmehindobrovoljo

Noč je. Njemu se je posrečilo, da je ugrabil svojega dekleta in zdaj se peljeta v taksiju na postajo. Fant hoče pred postajo plačati taksistu, a on odkloni, rekoč: »Je že vse plačano, hvala. Je že vse poravnal njen oče.«

—o—

»Dragica, si mi prišla gumb na jopič?«

»Ne, dragi: izgubila sem ga, a sem zašila gumbnico.«

—o—

V Parizu že dolgo igrajo znano igraro. Ljudje si morajo tri mesece vnaprej zagotoviti vstopnice. Nekega dne bogat zakonski par dobi po pošti dve zastonski vstopnici in to krasne prostore v parterju. Zakonca sta ugibala in ugibala, kdo je mogel biti tako ljubezniv, a ga nista mogla odkriti. Šla sta k predstavi, a ko sta se vrnila, sta našla stanovanje vse razmetano in oropano, na mizi pa listek:

»No, zdaj pa vesta, kdo vama je poslal vstopnici.«

—o—

»Janezek, pojdi v hlev in preštej konje!«

Janezek se kmalu vrne: »V hlevu so trije konji.«

»Kako trije! — je vzrotil oče — včeraj jih je bilo še pet!«

»Ja, ko dva tako brcata, da ju ne morem prešteti.«

Mihec je praznoval rojstni dan. Miha je bila bogato pogrnjena za to svečanost. Fantič se je najedel torte, mamica in očka pa sta spila poln kozarec whiskyja na njegovo zdravje.

Ko ga je zvečer mamica nesla v posteljo in ga poljubila, je Mihec takoj uganil: »Aha, mamica, danes si pa ti spila očku parfum!«

—o—

Nekdo poskuša prenesti iz Švice v Italijo polno vrečo.

Na meji:

»Imate kaj za carino?«

Mož pa:

»Živež za kokoši.«

Carinik odpre vrečo:

»Kaj še! Polna vreča kave!«

Mož pa hitro:

»No, ja kava! Nič zato! Če je ne bodo hotele zobati, naj kar pocrkajo, mrhe!«

—o—

Novi pregovori:

Mož obrača, žena obrne.

Med dvema, ki se kregata, vedno izgubi mož.

Naslajše se smeje, kdor ostane sam.

Kdor je srečen v ljubezni, naj se ne poroči.

Najboljše maščevanje je poroka.

Tisti, ki postane ovca, ga žena požre. Srcu se seveda ne more ukazovati, možu pa.

Ni lépc, kar je lepo, a je lepo, kar ugaja ženam.

Rdečkožec vidi prvič lokomotivo, ki puha dim. Gre k strojevodju in ga vpraša:

»Oprostite, koliko stane ta pisalni stroj?«

—o—

»Kje si bil vsa ta leta?«

»V Sin-Singu. Kje pa ti?«

V San Vittore, v San Vittore...«

Ste poravnali naročnino?

»Moral se boš poročiti,« svetuje starejši gospod mladeniču.

»Niti na misel mi ne pride!« odgovori mladenič.

»Nimaš prav,« vztraja gospod, »če bi ti vedel, kako krasna stvar je zakon. In še prej kako lepa je doba zaroke, ko se sprehajaš po gozdovih in se voziš z barko po morju in luna pošilja svoje srebrne žarke...«

»Neumnosti,« reče mirno mladenič. To sem že vse poskusil. Sprehajal sem se po gozdovih, veslal sem po morju... pa nisem nič občutil pri tem.«

»Seveda,« vztraja gospod, »vse je odvisno od dekleta, ki je s teboj!«

»A tako?« se začudi mladenič, »a če je potrebno, da je z nami dekle, potem je stvar morda res drugačna.«

—o—

»Draga moja, preden se vzameva, ti moram povedati, da imam išijas, slabo srce, jetra...«

»Ljuba nebesa, česa pa potem nimaš?«

»Zobe...«

—o—

Neka gospa je na podeželski postaji zamudila vlak in je morala noč prespati pri nekem kmetu v podstrešni sobici. Ko je bila sama v sobi, je nenadoma grozovito zakričala.

Kaj pa je?« se je od zdolaj oglasil kmet.

»Miš! Miš je letala po sobi!«

»Kje pa, pri nas ni miši. Podgana je bila.«

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757